A GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
PUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

FILIALA ARHIVELOR STATULUI Județul HARGHITA

BUCUREȘTI — 1984

DIRECŢIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

FILIALA ARHIVELOR STATULUI
Județul HARGHITA

BUCUREŞTI, 1984

Lucrarea a fost avizată de Comisia ştiinţifică pentru probleme arhivistice în şedinţa din 3 noiembrie 1983.

Apare prin grija *Serviciului publicaţii şi valorificare.*

Autor: LIVIU BOAR

JUDEȚUL HARGHITA

SCURT ISTORIC AL JUDEȚULUI

Așezat în partea centrală a Carpaților Orientali, la izvoarele Oltului, Mureșului și a Tîrnavelor, străbătut de lanțul vulcanic Călimani, Gurghiu, Harghita la vest și munții Giurgeului, Hășmașului și ai Ciucului la est, cu o suprafață de 6.610 km^2, reprezentînd 2,8% din teritoriul țării, județul Harghita străvechi pămînt românesc, cunoaște primele urme de locuire încă din paleoliticul mijlociu, mărturie stînd descoperirile arheologice de la Toplița, Miercurea Ciuc, Merești, Remetea, Odorheiu-Secuiesc, Cozmeni și Sîncrăieni. Caracteristice pentru această perioadă sînt culturile de tip Criș, Boian, Precucuteni și Ariușd.

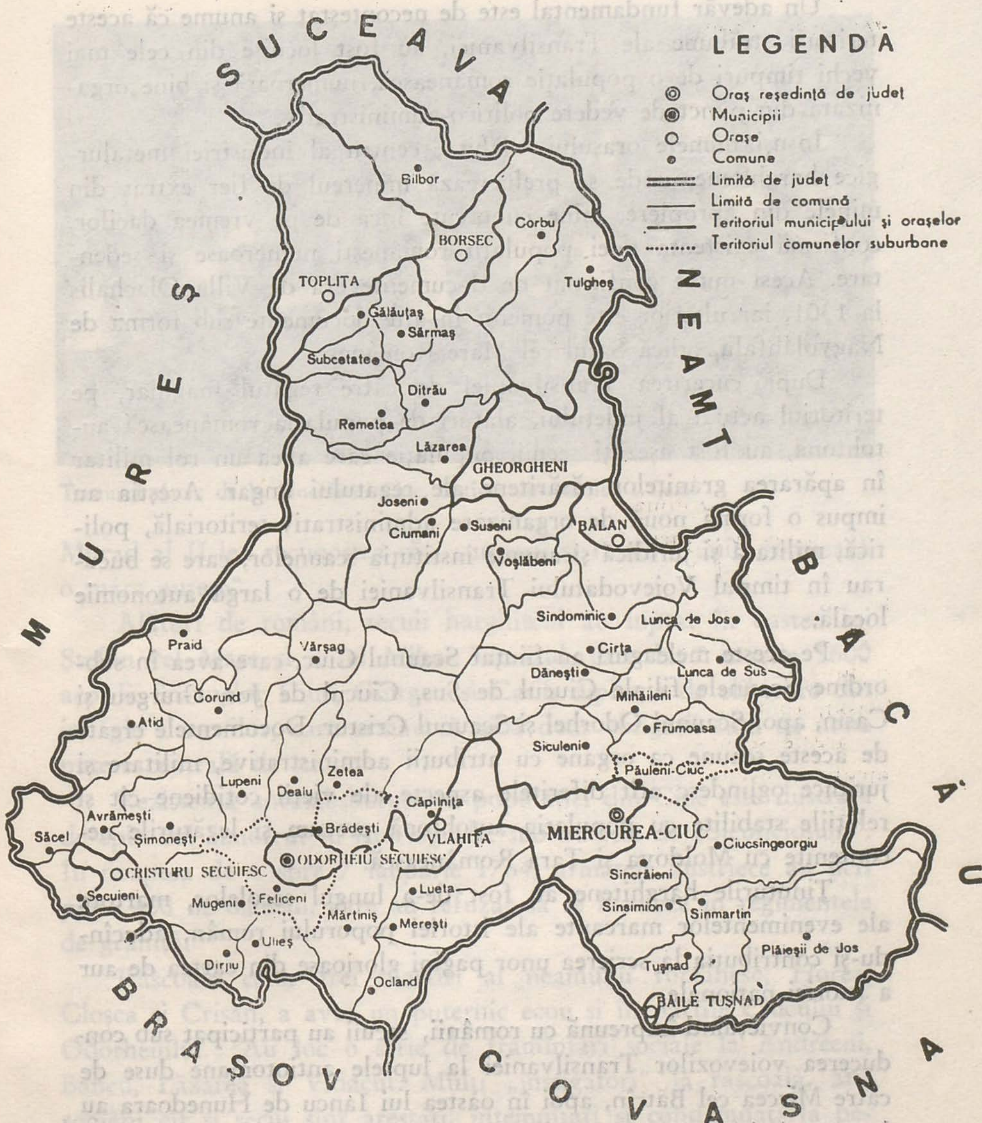
Cele mai vechi urme arheologice ale existenței unei populații de origine tracică pe teritoriul județului Harghita sînt din perioada de tranziție la epoca bronzului, de la Sînmartin, Cristuru-Secuiesc,

Leliceni. Deosebit de numeroase sînt descoperirile arheologice care dovedesc existenţa populaţiei geto-dace pe teritoriul judeţului Harghita, la Jigodin, Porumbenii Mari, Zetea, Racu şi Casin, unde au fost relevate urmele unor cetăţi dacice, unele întărite doar cu un şanţ şi val de pămînt, altele cu ziduri puternice de piatră ca cele de la Racu şi Casin.

O descoperire de o însemnătate deosebită care atestă gradul înalt la care a ajuns arta prelucrării metalelor preţioase la geto-daci, este cea din anul 1953, cînd într-o carieră de piatră de lîngă Miercurea Ciuc, la Sîncrăieni, a fost descoperit un tezaur de argint provenind din secolul I î.e.n., format din 20 de piese, dintre care 15 cupe de argint prelucrate cu o tehnică superioară, două monezi, o fibulă şi două brăţări.

După cucerirea romană, doar partea de vest a judeţului Harghita a făcut parte din provincia romană Dacia, fapt dovedit de castrele romane de la Odorheiu-Secuiesc, Inlăceni şi Sînpaul. Depresiunile Ciucului şi Giurgeului au fost locuite mai departe de către dacii liberi care întreţineau intense legături cu cei din Moldova.

Numeroasele descoperiri arheologice atestă fără putinţă de tăgadă, faptul că populaţia autohtonă, romanizată ireversibil în momentul retragerii aureliene şi-a continuat viaţa în aşezările statornice de pe acest teritoriu. Mărturie stau în acest sens descoperirile arheologice de la locul numit „Poala Bradului“ de lîngă Cristuru-Secuiesc, unde urmele materiale de locuire din secolele VII—VIII e.n. s-au suprapus peste cele din secolele anterioare. La Nădejdea, în apropiere de Miercurea Ciuc, alături de ceramică de factură dacică, au fost puse în evidenţă urme de viaţă materială din secolele XI—XII. Ilustrativă pentru continuitatea populaţiei romanice şi apoi a celei româneşti autohtone pe acest teritoriu este descoperirea de la Şimoneşti, unde pe terasa unui rîu care se varsă în Nicou, a fost descoperită o aşezare omenească aparţinînd culturii Wietenberg, peste care s-a suprapus o aşezare din Láthèn şi apoi una din secolul al VIII-lea e.n.

Harta judeţului Harghita.

Un adevăr fundamental este de necontestat și anume că aceste teritorii străbune ale Transilvaniei, au fost locuite din cele mai vechi timpuri de o populație românească, numeroasă și bine organizată din punct de vedere politico-administrativ.

Însuși numele orașului Vlăhița, centru al industriei metalurgice harghitene, unde se prelucrează minereul de fier extras din minele din apropiere, mine cunoscute încă de pe vremea dacilor, confirmă existența unei populații românești numeroase și sedentare. Acest nume confirmat de documente era de Villa Olachalis la 1301, iar ulterior este pomenit în alte documente sub forma de Nagyoláhfalu, adică Satul cel Mare Românesc.

După cucerirea Transilvaniei de către regatul maghiar, pe teritoriul actual al județului, alături de populația românească autohtonă, au fost așezați secuii, populație care avea un rol militar în apărarea granițelor răsăritene ale regatului ungar. Aceștia au impus o formă nouă de organizare administrativ-teritorială, politică, militară și juridică și anume instituția scaunelor, care se bucurau în timpul Voievodatului Transilvaniei de o largă autonomie locală.

Pe aceste meleaguri au ființat Scaunul Ciuc, care avea în subordine Scaunele filiale Ciucul de Sus, Ciucul de Jos, Giurgeu și Casin, apoi Scaunul Odorhei și Scaunul Cristur. Documentele create de aceste scaune ca organe cu atribuții administrative, militare și juridice oglindesc atît diferitele aspecte ale vieții cotidiene cît și relațiile stabilite cu populația autohtonă precum și legăturile necontenite cu Moldova și Țara Românească.

Ținuturile harghitene au fost de-a lungul secolelor, martore ale evenimentelor marcante ale istoriei poporului român, aducîndu-și contribuția la scrierea unor pagini glorioase din cartea de aur a istoriei naționale.

Convețuind împreună cu românii, secuii au participat sub conducerea voievozilor Transilvaniei la luptele antiotomane duse de către Mircea cel Bătrîn, apoi în oastea lui Iancu de Hunedoara au luptat vitejește împotriva cotropitorilor otomani. Însuși sultanul

Tezaurul dacic de la Sîncrăieni-Ciuc, datînd din secolul I î.e.n.

Murad al II-lea recunoştea că : „ungurii şi românii uniţi formează o mare putere".

Alături de români, secuii harghiteni au luptat în oastea lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai Viteazul, care la 7 martie 1600 acordă Scaunelor Ciuc, Giurgeu şi Casin diplome de eliberare din iobăgie a secuilor, care urmau să aibă doar obligaţii faţă de noua putere centrală de stat.

Rezistenţa antihabsburgică a populaţiei din Ciuc este ilustrată de episodul cunoscut în istoriografie sub numele de „Siculicidium". În noaptea de 6 spre 7 ianuarie 1764, armatele austriece au ucis peste 400 de oameni, care au refuzat să se înroleze în regimentele de graniţă.

Răscoala celor trei martiri ai neamului românesc, Horea, Cloşca şi Crişan, a avut un puternic ecou şi în părţile Ciucului şi Odorheiului. Au loc o serie de frămîntări sociale la Andreeni, Bancu, Lăzarea şi Vidacut. Mulţi „instigatori" la răscoală, atît români cît şi secui sînt arestaţi, întemniţaţi si condamnaţi la pedepse corporale aspre, după care sînt obligaţi să semneze scrisori

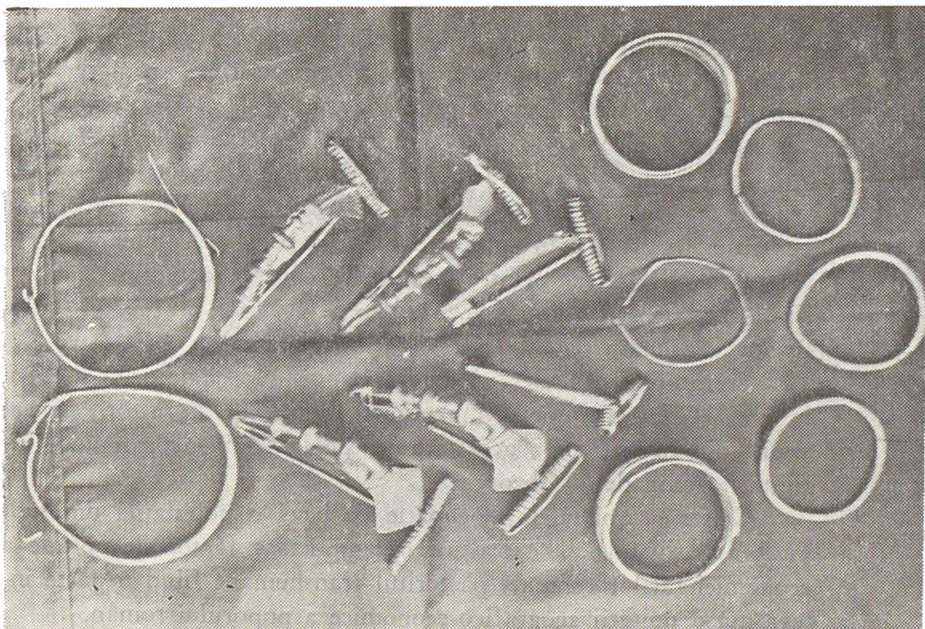
de chezășie, cum că se leapădă de cele ce au spus și că pe viitor vor fi „supuși și ascultători".

Viața economică harghiteană este strîns legată de resursele solului și ale subsolului care erau puse în valoare de harnicii meșteșugari. Salina de la Praid, cunoscută se pare de pe vremea dacilor este pomenită într-un document din 1405, ea asigurînd cu sare atît pe locuitorii din zonă cît și populația din teritorii mai îndepărtate, făcînd chiar obiectul schimburilor comerciale cu țările vecine.

De salina de la Praid se leagă și începuturile mișcării muncitorești harghitene. Astfel în anul 1848, muncitorii de la salină arată într-un document faptul că prețurile la alimente au crescut într-o așa măsură încît salariile nu mai acoperă nevoile zilnice, solicitînd în consecință mărirea acestora. Un alt document care denotă spiritul combativ de care erau animați muncitorii de la salina din Praid este și memoriul din 1864 al personalului tehnic de la o serie de mine de sare din Transilvania, printre care și cea din Praid, adresat Ministerului de Finanțe Cezaro-Crăiesc prin care se solicită ridicarea salariilor.

Exploatarea și prelucrarea minereului de fier pe Valea Homorodului Mic datează încă de pe vremea romanilor, așa cum o dovedesc descoperirile arheologice efectuate în ultimii ani. Existența unei forje pe Valea Homorodului datează din anul 1591, cînd principele Sigismund Báthori o dăruiește unui ofițer pentru serviciile pe care i le-a adus. În hotarul comunei Merești este cunoscută exploatarea la suprafață a minereului de fier pe la începutul secolului al XVIII-lea. La 8 martie 1799 se înființează chiar o „asociație" pentru exploatarea și prelucrarea minereului de fier din hotarul comunei Merești care își va desfășura activitatea aproape un secol.

Meleagurile harghitene au cunoscut o îndelungată și frumoasă tradiție meșteșugărească. În orașul Odorhei se înființează primele bresle de pe teritoriul județului. Breasla olarilor a luat ființă în anul 1572, a tăbăcarilor în 1577 iar cea a cojocarilor în 1579. La

Tezaur dacic din Cehețel (argint). Muzeul Cristuru Secuiesc.

începutul secolului al XVII-lea alți meseriași — printre care lăcătușii, armurierii, fierarii, tîmplarii și curelarii — se organizează în bresle proprii. Produsele meșterilor harghiteni erau apreciate atît pe piața din Transilvania cît și în Principatele române, unde erau trimise, în schimbul lor aducîndu-se materii prime și produse agricole.

O constantă a istoriei noastre milenare o constituie permanența legăturilor dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească. Fiind nevoită să trăiască secole de-a rîndul despărțită în mod artificial prin bariere politico-administrative impuse cu forța, populația celor trei țări române a continuat însă să întrețină puternice legături economice, sociale, politice și spirituale. Carpații n-au constituit niciodată piedici în calea legăturilor dintre populația versanților săi,

ci, dimpotrivă, cărările lor ascunse au fost arterele vii prin care pulsau legăturile dintre cei de un neam și o limbă.

Scaunele Ciuc, Giurgeu și Casin, pe teritoriul cărora se aflau două dintre cele mai importante căi naturale de comunicare dintre Transilvania și Moldova și anume trecătorile Ghimeș și Tulgheș au jucat un important rol în relațiile dintre țările române.

Cea mai importantă era trecătoarea Ghimeșului, unde s-au construit fortificații în timpul principelui Gabriel Bethlen, iar în secolul al XVII-lea, printre trecătorile oficiale deschise de autorități în Carpații Răsăriteni, alături de Rodna, Bîrgău, Oituz și Buzău se număra și Ghimeșul.

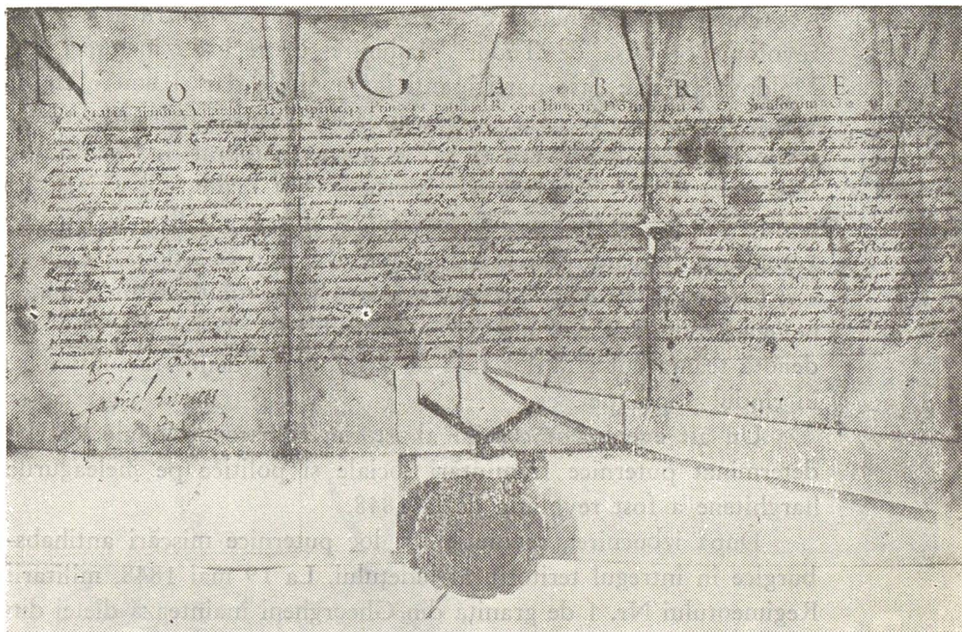
Trecătoarea Tulgheș își datora importanța și datorită așezării în zona Gheorghenilor a numeroase familii de negustori armeni veniți din Moldova pe această cale, pe la 1669 iar mai apoi înființării vămii de la Gheorgheni.

Creșterea animalelor, ocupație de bază a populației din sud-estul Transilvaniei, a constituit un important factor de unitate a economiei țărilor române, păstoritul transhumant fiind o parte integrantă a unității geografico-economice a poporului român.

Secolul al XVIII-lea cunoaște o intensificare a relațiilor economice tot mai strînse dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească. Zeci de turme de animale se scurg prin trecătorilor Ghimeș și Tulgheș spre Moldova, dar mulți negustori străbat munții pe „cărările ascunse“ așa cum glăsuiesc documentele vremii, pentru a ocoli vămile și a evita carantina îndelungată și costisitoare.

În pofida ordinului imperial din 1 iulie 1756 bunăoară care dădea dreptul plăieșilor de a-i împușca pe cei care încearcă să treacă granița dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească, ocolind punctele vamale, trecerile turmelor pe „cărările ascunse“ ale munților continuă cu intensitate în întreg secolul al XVIII-lea.

Evenimentele cruciale din istoria Moldovei și a Țării Românești au avut un puternic răsunet în Transilvania, așa precum cele din Transilvania au făcut să vibreze inimile celor din celelalte două țări surori. Un astfel de eveniment care a avut un puternic ecou pe

1612 iunie 1. Diplomă de înnobilare emisă de principele Gabriel Báthori.

meleagurile transilvane şi mai ales pe cele harghitene, a fost revoluţia de la 1821 condusă de către Tudor Vladimirescu. Alertate de evenimentele petrecute în Ţara Românească şi Moldova, autorităţile habsburgice se tem de izbucnirea unor frămîntări ale populaţiei româneşti, mai ales din zonele de graniţă, unde contactele dintre populaţia ţărilor române erau foarte strînse, ignorînd barierele artificiale ale graniţelor. Un ordin gubernial din 3 mai 1821 trimis judelui suprem regal al Scaunului Ciuc, cerea întărirea vigilenţei celor de la graniţă, mai ales la cele două trecători spre Moldova, Ghimeş şi Tulgheş, iar la 28 mai 1821, Guberniul anunţa oficialitatea Scaunului Ciuc, că se interzice tranzitarea precum şi vînzarea armelor sau a oricăror materiale folosite în scop militar, către ţările române.

După pătrunderea turcilor în ţările române pentru a înfrînge revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu, zeci de locuitori din Moldova printre care participanţi la revoluţie dar şi boieri, tîrgoveţi şi ţărani au început să pătrundă în Transilvania prin trecătorile Ghimeş şi Tulgheş şi să se aşeze temporar în localităţile Miercurea Ciuc, Gheorgheni, Odorhei. Prin ordin gubernial sînt numiţi doi comisari care au sarcina de a întocmi liste şi procese verbale privind pe refugiaţii din Moldova prin cele două trecători. Cei care erau dovediţi a fi participanţi la revoluţie erau respinşi, neîngăduindu-li-se pătrunderea în Transilvania. Toate aceste măsuri denotă teama autorităţilor faţă de răspîndirea ideilor revoluţionare în rîndul populaţiei.

Un alt eveniment crucial al istoriei noastre naţionale, care a determinat puternice frămîntări sociale şi politice pe meleagurile harghitene a fost revoluţia de la 1848.

După izbucnirea revoluţiei au loc puternice mişcări antihabsburgice în întregul teritoriu al judeţului. La 19 mai 1848, militarii Regimentului Nr. 1 de graniţă din Gheorgheni înaintează dietei din Cluj o petiţie în care sînt cuprinse o serie de revendicări economice şi politice. La Miercurea-Ciuc şi în alte localităţi din zonă, elevii Gimnaziului de la Şumuleu-Ciuc doboară stemele cu vulturul bicefal habsburgic. La fel se desfăşoară evenimentele şi la Odorhei, unde are loc o puternică demonstraţie populară antihabsburgică şi sînt arse stemele imperiale.

La 10 octombrie 1848 se răspîndeşte la Miercurea-Ciuc un manifest, în care poporul este chemat la luptă pentru „dreptate, egalitate, fraternitate", iar la 16 octombrie are loc impresionanta adunare populară de pe cîmpia de lîngă localitatea Lutiţa, unde cei prezenţi adoptă proclamaţia intitulată : „Către fraţii saşi şi români" în care se spunea : „În mîini ne sînt armele, iar în piept hotărîrea bărbătească de a apăra patria şi libertatea tuturor cetăţenilor ei. Să nu credeţi însă că am ridicat armele împotriva voastră, să nu credeţi că avem gînduri duşmane faţă de voi. Dorim

1676 iunie 1. Diplomă de înnobilare emisă de principele Mihai Apafi.

în această țară pace și libertate, de roadele dulci ale cărora să ne putem bucura împreună cu voi ; dorim să menținem cu sfințenie legăturile frăției... Respectăm naționalitatea, limba și credința voastră și sîntem gata să le apărăm cu tăișul armelor noastre. Sîntem prietenii noii libertăți a foștilor iobagi și dorim să vă sprijinim frățește în menținerea ei. Dorim egalitate în drepturi și egala împărțire a obligațiilor și sîntem dușmanii declarați ai acelora care voiesc altceva".

După înfrîngerea revoluției și instaurarea regimului de teroare de către Habsburgi, populația din Ciuc a încercat o ridicare la luptă sub conducerea revoluționarului Gál Sándor din Ciucsîn-

georgiu, dar urmărit de autorităţi acesta se refugiază în Ţara Românească.

Noul domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza precum şi eminentul om politic Mihail Kogălniceanu i-au susţinut pe revoluţionarii maghiari, dovadă stînd convenţiile din 1859 şi 1860 semnate de Alexandru Ioan Cuza şi de Klapka György, convenţii care prevedeau organizarea rezistenţei antihabsburgice.

Istoricul act al proclamării Independenţei de stat a României la 9 mai 1877 şi apoi eroicele lupte purtate de armata română pentru cucerirea Independenţei au avut un puternic ecou şi în Harghita. Populaţia judeţului a sprijinit atît moral cît şi material efortul armatei române în luptele duse pentru consfinţirea neatîrnării. Un caz semnificativ este arestarea în octombrie 1877 a unui negustor moldovean şi a însoţitorului său de la Siculeni, deoarece, se arată în raportul întocmit cu această ocazie „au tocmit cărăuşi la Mădăraş pentru transportarea alimentelor şi echipamentului de război în favoarea armatei (române — n.n.)..."

Războiul neatîrnării a fost amplu comentat în presa harghiteană a vremii. Ziarul „Udvarhelyi Hiradó" (Vestitorul din Odorhei) îşi ţinea la curent cititorii cu mersul evenimentelor, iar la 14 decembrie 1877 transmitea vestea luării Plevnei de către armata română. Semnificativ pentru importanţa acordată evenimentului, este faptul că, se arată în ziar : „Numărul de astăzi al ziarului, datorită importanţei evenimentelor, apare mai curînd cu 24 de ore".

Evenimentele premergătoare măreţului act de la 1 Decembrie 1918 de la Alba-Iulia au fost puternic resimţite mai ales pe Valea Mureşului. Astfel la 20 noiembrie 1918 s-a constituit la Topliţa Consiliul Naţional Român local şi Garda Naţională Română locală. La Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918, au participat şi o serie de delegaţi din fostele judeţe Ciuc şi Odorhei ; din Sărmaş o delegaţie alcătuită din cinci persoane, din Joseni un delegat, din Misentea un delegat, din Vidacut patru delegaţi, iar din Săcel patru delegaţi. Aceştia au dus cu ei

NOS MICHAEL APAFI

1679 iunie 4. Diplomă de ridicare din starea de iobag în rîndul micii nobilimi acordată de principele Mihai Apafi.

şi au exprimat voinţa unanimă a populaţiei harghitene de unire a Transilvaniei cu ţara mamă.

Anii imediat următori Unirii de la Alba-Iulia au constituit ani de frămîntări şi avînt al mişcării muncitoreşti harghitene. Valea Mureşului, care concentra un puternic detaşament al clasei muncitoare, forestierii, a cunoscut în perioada interbelică puternice acţiuni şi lupte greviste. Iată ce raporta primarul oraşului Gheorgheni la 4 iulie 1919 prefectului judeţului Ciuc: „Sunt multe luni de cînd agenţi bolşevici au început a organiza sub masca socialismului, însă cu tendinţe bolşevice (comuniste — n.n.) sindicate muncitoreşti".

Puternice grupe sindicale ale muncitorilor harghiteni iau fiinţă şi în celelalte localităţi ale judeţului. La Secu în anul 1919 exista o grupă sindicală care în anul 1922 număra 117 membri. Organizaţia sindicală a muncitorilor din Odorheiu-Secuiesc se constituie

la 18 octombrie 1922. În raportul prezentat cu această ocazie se arată că: „Muncitorii din orașul Odorheiu-Secuiesc de mult au simțit nevoia organizării lor sindicale, întrucît în lipsa acesteia exploatarea lor s-a accentuat".

La Congresul de transformare a partidului socialist în partid comunist, forestierii Văii Mureșului l-au delegat ca participant pe Pavel Katona, care în numele celor 12.000 de muncitori organizați a primit 12 mandate imperative.

Momentul care a impulsionat mișcarea muncitorească harghiteană și a ridicat-o pe trepte superioare, l-a constituit înființarea la 20 august 1922 a organizației locale din Gheorgheni a Partidului Comunist Român.

Pînă la Eliberare, clasa muncitoare harghiteană, sub conducerea Partidului Comunist Român a dus numeroase bătălii de clasă în care și-a afirmat voința nestrămutată și credința într-o viață mai bună și mai demnă. Muncitorii și țăranii români și maghiari au luptat cot la cot conduși de comuniști. Din lungul șir al bătăliilor de clasă putem aminti puternicele greve ale forestierilor din anii 1923, 1925 și 1929.

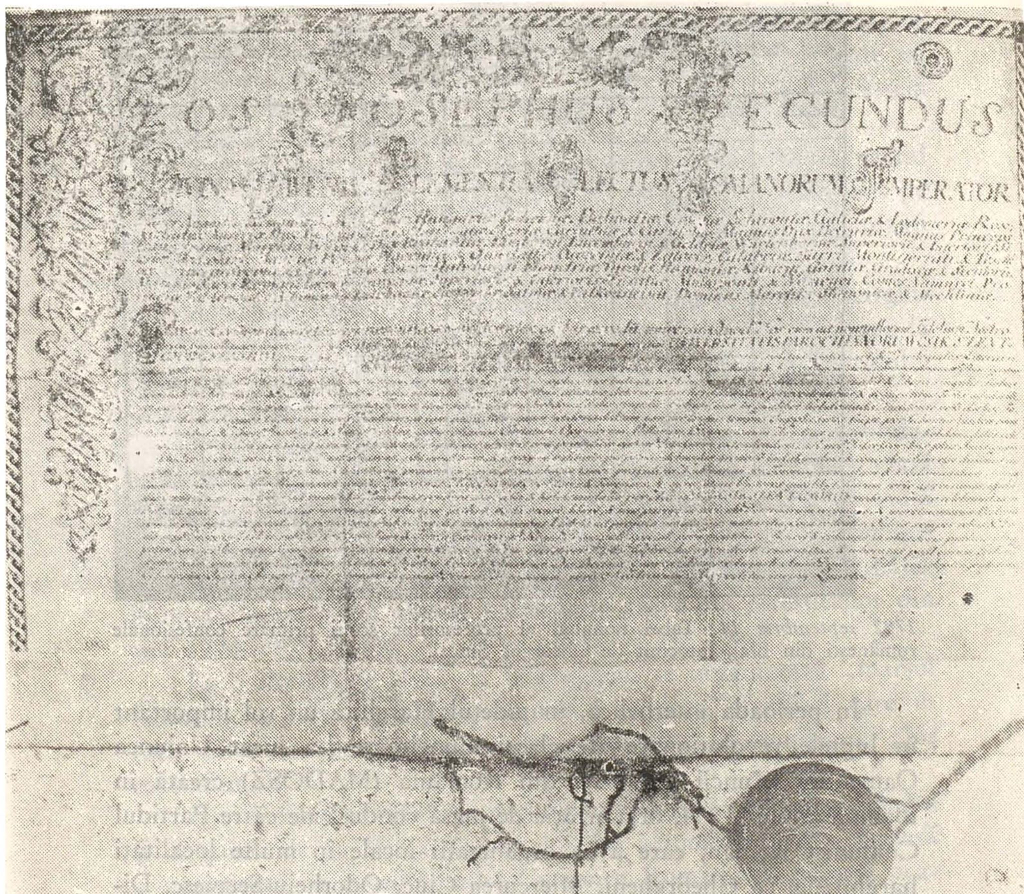
La 5 decembrie 1932, la Gheorgheni se organizează „marșul foamei", la care participă muncitori români și maghiari care în fața primăriei orașului cîntă Internaționala și scandează „Jos capitalismul".

Un moment de referință îl constituie răscoala țăranilor români și maghiari de pe Valea Ghimeșului din octombrie 1934, condusă și organizată de către Partidul Comunist Român. Cu această ocazie, țăranii ghimeșeni s-au ridicat împotriva exploatării, a abuzurilor și a taxelor fiscale insuportabile, făcîndu-și singuri dreptate. La procesul intentat răsculaților la Miercurea Ciuc în aprilie 1935, Partidul Comunist Român a delegat o serie de avocați progresiști pentru apărarea țăranilor arestați. În fruntea grupului de avocați progresiști s-a aflat Ion Gheorghe Maurer, care în pledoaria sa a arătat că țăranii ghimeșeni nu au făcut altceva decît să-și ceară drepturile lor, fapt pentru care nu sînt de condamnat.

1792 septembrie 11. Tabel nominal al profesorilor şcolii primare confesionale româneşti din Blaj, întocmit de Gheorghe Şincai.

În perioada interbelică, în judeţul Harghita un rol important în luptele revoluţionare ale clasei muncitoare l-a jucat Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (MADOSZ) creată în toamna anului 1934, organizaţie de masă condusă de către Partidul Comunist Român, care avea organizaţii locale în multe localităţi harghitene, ca Gheorgheni, Miercurea Ciuc, Odorheiu-Secuiesc, Ditrău, Lunca de Jos, Joseni şi Sîndominic.

Anii crunţi ai regimului hortyst, instaurat în partea de nord a Transilvaniei, încluzînd şi teritoriul actualului judeţ Harghita, nu au reuşit să dezbine unitatea de luptă a clasei muncitoare harghitene. După odiosul dictat de la Viena şi-au continuat şi reorganizat activitatea o serie de organizaţii şi celule de partid la Gheorgheni, Miercurea Ciuc, Hodoşa, Praid, Ditrău, Vlăhiţa, Joseni,

1784 august 14. Patenta imperială prin care se acordă dreptul de a ține tîrg comunei Ciucsîngeorgiu.

Odorheiu-Secuiesc, Subcetate, Remetea și Lunca de Jos. În rîndul populației județului indiferent de naționalitate, ia amploare mișcarea de rezistență antihortystă. Se cunosc zeci de cazuri ale unor cetățeni de naționalitate maghiară care au fost deferiți justiției pentru atitudine ostilă regimului hortyst și judecați de către „Tri-

bunalul penal" din Tîrgu-Mureş, prin instanţa sa de tristă faimă cunoscută sub denumirea de „Colegiul celor cinci".

Ilustrativ este cazul militantului comunist maghiar Józsa Béla, născut la Hoghia, care şi-a jertfit viaţa pentru cauza clasei muncitoare, fiind asasinat de către hortyşti la Someşeni, lîngă Cluj.

Istoricul act de la 23 August 1944 a fost salutat de către populaţia judeţului printr-o puternică adeziune, contribuind alături de armata română şi sovietică la eliberarea teritoriului românesc de sub dominaţia fascistă.

Locuitorii Văii Ghimeşului, cei din zona Tulgheş, au luptat cu arma în mînă, ajutînd armatele eliberatoare să pătrundă pe cele două trecători de o importanţă strategică deosebită pentru eliberarea Transilvaniei.

La sfîrşitul lunii septembrie 1944, teritoriul judeţului Harghita a fost complet eliberat, populaţia trecînd la munca eroică de refacere a pagubelor şi distrugerilor provocate de urgia războiului.

Partidul Comunist Român, conducătorul încercat al clasei muncitoare a preluat de la început conducerea acţiunii de reconstrucţie şi de reorganizare a economiei judeţului care se afla în pragul falimentului. La 9 noiembrie 1944 s-a constituit Comitetul de partid al fostului judeţ Ciuc, iar la 6 decembrie acelaşi an cel al fostului judeţ Odorhei, momente de o însemnătate deosebită în viaţa politică şi socială a acestor meleaguri.

Adîncul proces revoluţionar pe care l-a cunoscut patria noastră în perioada 1944—1947 a fost puternic reflectat şi în Harghita. Au loc o serie de manifestaţii de stradă la Miercurea Ciuc, Odorheiu-Secuiesc, Cristuru-Secuiesc şi Gheorgheni, unde masele populare de români şi maghiari, au cerut cu hotărîre democratizarea ţării şi instaurarea unui guvern al F.N.D.

Instaurarea la 6 martie 1945 a guvernului revoluţionar-democratic condus de dr. Petru Groza, proclamarea la 30 Decembrie 1947 a Republicii Populare Române şi naţionalizarea la 11 iunie 1948 a principalelor mijloace de producţie au fost salutate cu entuziasm şi deplină adeziune de către populaţia judeţului.

Toate acestea au deschis calea transformărilor revoluționare a edificării noii societăți bazate pe dreptate și echitate socială, societate în care toți fiii patriei, indiferent de limba pe care o vorbesc au posibilitatea de a se afirma în diferite domenii ale vieții spirituale și materiale.

Procesul de transformare socialistă a agriculturii a pus și în județul Harghita bazele unei agriculturi moderne. Primele Cooperative Agricole de Producție se organizează în anul 1950 în comunele Tușnad-Sat, Ditrău, Simonești, Cîrța, Porumbenii Mari, Bancu, iar în anul 1962 se încheie și în județul Harghita procesul de transformare socialistă a agriculturii.

În anii de după 23 August 1944, industria harghiteană a cunoscut un avînt fără precedent, mai ales în etapa inaugurată de istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, cînd în fruntea partidului a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și stimat fiu al poporului român.

Astfel în perioada 1965—1982, beneficiind de un fond de investiții de peste 22 miliarde de lei, pe harta județului Harghita și-au făcut apariția un impresionant număr de obiective economice, noi și puternice. În ultimul cincinal în județ au fost puse în funcțiune 77 de capacități de producție industrială și agrozootehnice. Semnificativ pentru puternica dezvoltare economică a județului în ultima perioadă, este și faptul că producția anului 1965 se realizează astăzi în mai puțin de două luni, iar aproape 80% din producția industrială a județului se obține în capacități date în folosință după anul 1968.

Paralel cu dezvoltarea economică a crescut și nivelul de trai, material și spiritual al populației harghitene.

Rezolvarea exemplară a problemei naționale este reflectată și de faptul că în județul Harghita există zeci de grădinițe, școli generale și licee în care tinerii de naționalitate maghiară se pot instrui în limba lor maternă. La Miercurea Ciuc apar două cotidiene în limbile română și maghiară și anume „Informația Harghitei" și „Harghita" de asemenea pe lîngă casa de cultură municipală acti-

vează ansamblul folcloric „Harghita“ care valorifică tradiţiile folclorice româneşti şi maghiare din judeţ.

Alături de cele patru muzee, de celelalte instituţii de cultură, Filiala Harghita a Arhivelor Statului îşi desfăşoară activitatea, contribuind nemijlocit la educarea patriotică a maselor şi în special a tinerei generaţii, la valorificarea ştiinţifică, superioară a fondului documentar care ilustrează bogatele tradiţii de luptă şi muncă comună a locuitorilor harghiteni de-a lungul secolelor.

ISTORICUL FILIALEI

Istoria arhivelor harghitene se leagă de cea a instituţiilor care au fiinţat în Transilvania. Despre o arhivă în adevăratul sens al cuvîntului se poate vorbi relativ tîrziu, deoarece însăşi instituţia scaunului, principala creatoare de arhivă, atestată documentar în secolul al XIV-lea, nu avea un sediu stabil, el fiind de obicei reşedinţa judelui suprem regal.

O mică parte a actelor create de scaune se păstrează la instituţia creatoare, celelalte, marea majoritate le păstrau cei interesaţi, deţinătorii actelor.

Dieta din 1562 hotărăşte instituirea funcţiei de notar, care avea atribuţia, ca ajutat de un vicenotar, să consemneze cele discutate în şedinţele de judecată sau în Adunarea Generală a scaunului, apărînd astfel un gen important de acte şi anume protocoalele, care conţin informaţii deosebit de valoroase privind activitatea şi competenţa scaunelor. Notarul şi în lipsa acestuia vicenotarul era cel care avea rolul de a întocmi actele în diferite ocazii ca ascultări de martori, contracte de vînzare-cumpărare, de arendare, testamente.

An de an creşte cantitatea de acte care se crează şi se simte nevoia unor reglementări privind păstrarea şi manipularea lor precum şi asigurarea unui spaţiu corespunzător de depozitare. În timpul Mariei Tereza şi apoi a lui Iosif al II-lea se emit o serie

de ordine guberniale care reglementează modul de întocmire a corespondenţei şi înfiinţarea postului de arhivar al Scaunului Ciuc.

După stabilirea sediului Scaunului Ciuc la Şumuleu-Ciuc, se asigură şi un spaţiu corespunzător pentru arhivă, dat fiind cantitatea tot mai mare de acte, precum şi frecventa lor folosire ca acte probatorii în diferitele procese.

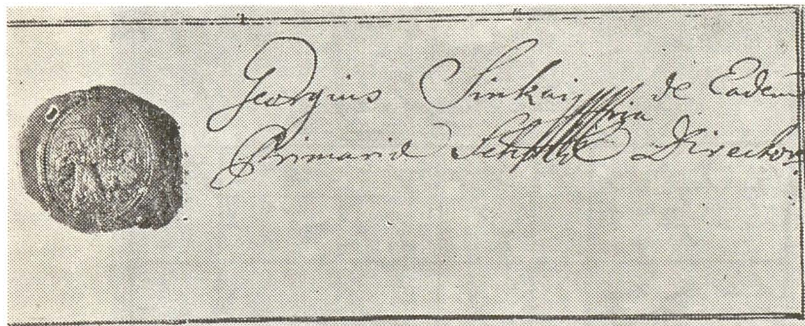
Pe lîngă aceste arhive oficiale, o serie de personalităţi ale vieţii politice, culturale sau economice harghitene şi-au creat arhive personale care au învins vicisitudinile istoriei ajungînd pînă în zilele noastre, fiind păstrate astăzi în depozitele filialei.

După înfrîngerea revoluţiei de la 1848—1849, fostele Scaune Ciuc şi Odorhei sînt desfiinţate, atribuţiile lor fiind preluate de către Districtul Odorhei care îngloba teritoriile fostelor Scaune Ciuc, Giurgeu şi Casin, apoi în urma reorganizării administrativ-teritoriale a Transilvaniei din anul 1876 iau fiinţă cele două Comitate, Ciuc şi Odorhei, care vor prelua arhiva creată de către fostele scaune.

Pînă la raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române pe baza Legii nr. 5 din 1950, prefecturile fostelor judeţe Ciuc şi Odorhei, înfiinţate în 1876, precum şi Comitetele Provizorii, au fost principalele creatoare de arhivă de pe actualul teritoriu al judeţului Harghita. Condiţiile de multe ori improprii de păstrare, neglijenţa unor factori cu atribuţii în administrarea arhivei au contribuit la răvăşirea şi chiar distrugerea unei părţi din vechile arhive ale scaunelor, preluate de către prefecturi.

După 23 August 1944 şi în activitatea arhivistică se simte suflul înnoitor al prefacerilor socialiste din ţară.

La 1 ianuarie 1952 se înfiinţează Serviciul ragional al Arhivelor Statului din Tîrgu-Mureş, iar un an mai tîrziu, în vara anului 1953 se înfiinţează cele două filiale ale Arhivelor Statului de la Miercurea Ciuc şi Odorheiu-Secuiesc, subordonate Serviciului regional de la Tîrgu-Mureş.

1792. Semnătura şi sigiliul lui Gheorghe Şincai.

Cele două filiale de la Odorheiu-Secuiesc şi Miercurea Ciuc şi-au desfăşurat activitatea pînă la începutul anului 1969, cînd în urma reorganizării administrativ-teritoriale a patriei noastre din anul 1968, se înfiinţează Filiala judeţului Harghita a Arhivelor Statului cu sediul în Miercurea Ciuc, reşedinţa judeţului Harghita.

Filiala din Odorheiu-Secuiesc şi-a început activitatea în sediul Tribunalului popular raional Odorhei. De la înfiinţare, unul din primele obiective a fost preluarea fondurilor vechi deţinute de o serie de instituţii din localitate. Printre primele fonduri arhivistice preluate au fost Camera de comerţ şi industrie Odorhei, Colecţia tabelelor de impunere a locuitorilor, Colegiul reformat din Odorhei, Judecătoriile din Cristur, Odorhei, Ocland, Prefectura judeţului Odorhei. Fondurile preluate acopereau o perioadă cuprinsă între 1687 şi 1950.

Filiala Miercurea Ciuc a avut în perioada 1953—1974 mai multe sedii succesive. An de an, prin străduinţa arhiviştilor, cu sprijinul organelor locale de partid şi de stat, baza documentară a filialei s-a îmbogăţit, calitativ şi cantitativ, prin preluarea unor fonduri vechi şi valoroase, dintre care amintim : Primăria oraşului Gheorgheni, Prefectura judeţului Ciuc, Scaunele Ciuc, Giurgeu şi Casin, precum şi cele două Regimente secuieşti de graniţă, Nr. 1 Infanterie şi Nr. 1 Cavalerie. Documentele acestor fonduri

Informatio
de Auditoribus Philosophiae anni II.
pro semestri secundo anni sch. 1827

Cognomen, Nomen, Conditio, praedicatum vel locus originis, aetas, Religio	Classis morum	Classis progressus in studiis			[illegible]
		ex Doctrina Religionis	ex Physica	ex Historia Universali	
Aaron Basilius fil. Sacerdotis e [illegible] Comit. Albae Inferioris Annor. 20 G. Cathol.	prima	prima	accessit ad primam	accessit ad primam	
Aaron Samuel fil. [illegible] Comit. Albae Inferioris Annorum 20 G. Cath.	prima	prima	secunda	secunda	[illegible]
Bogdan Paulus fil. [illegible] Albae Inferioris, Annor. 20 [illegible]	prima	prima	secunda	secunda	
[illegible] Mattheus fil. Sacerdotis e [illegible] Annorum 18 G. Catholicus	prima	prima	prima	accessit ad primam	[illegible]
[illegible] Josephus fil. [illegible] Albae Inferioris G. Cath.	prima	eminens	eminens	eminens	[illegible]
[illegible] Gregorius fil. [illegible] Albae Inferioris Annorum [illegible] G. Catholicus	prima	prima	secunda	secunda	
[illegible] Emanuel fil. Sacerdotis e [illegible] Annorum [illegible] G. Catholicus	prima	prima	prima	secunda	[illegible]

[illegible] 1826

Cognomen, Nomen, Conditio Parentum et Locus originis, Aetas et Religio	Classis Morum	Classis progressus in studiis			[illegible]
		ex Dogmatica Religionis	ex Physica	ex Historia Universali	
[illegible] Michael, filius [illegible] [illegible] Alba [illegible] Annorum [illegible] G. Cathol.	prima	eminens	eminens	eminens	[illegible]
[illegible] Gabriel, fil. [illegible] [illegible] Annorum 19. G. Catholicus	prima	prima	secunda	accessit ad primam	[illegible]
[illegible] Georgius, fil. [illegible] [illegible] Annorum [illegible] G. Catholicus	prima	prima	prima	prima	[illegible]

[illegible]

Timotheus Cipariu
[illegible] Professor

Nicolaus Marcu [illegible]
Physicae Professor
et
Joannes Russu
Professor Historiae Universalis

1835. Tabel nominal al elevilor anului doi de la Seminarul din Blaj, semnat de profesorii Timotei Cipariu, Nicolae Marcu şi Ioan Rus.

ilustrează patru secole de istorie harghiteană, fiind cuprinse între 1563—1950.

Datorită creşterii necontenite a bazei documentare deţinute, prin preluări de la instituţii şi persoane fizice, mai ales după apariţia Decretului 472/1971, modificat în 1974, s-a simţit nevoia construirii unui nou sediu, care să corespundă exigenţelor impuse de o activitate care avea o pondere tot mai importantă în viaţa cultural-ştiinţifică a judeţului.

Astfel, prin grija conducerii de partid şi de stat, în municipiul Miercurea Ciuc a fost construit şi dat în folosinţă la începutul anului 1974, un modern şi spaţios sediu al Arhivelor Statului. Avînd trei nivele, cu depozite cu o capacitate de depozitare de aproape 4.000 metri liniari, dotate cu rafturi metalice şi materiale de protecţie a documentelor, o sală de conferinţe, o sală de studiu înzestrată cu aparate de citit microfilme, precum şi o bibliotecă documentară bine dotată cu lucrări şi publicaţii de specialitate, birouri şi săli de lucru moderne pentru arhivişti, noul sediu oferă cele mai bune condiţii pentru păstrarea, conservarea şi valorificarea ştiinţifică superioară a bazei documentare deţinute.

Pe parcursul a peste trei decenii de activitate a Filialei Harghita a Arhivelor Statului, lucrătorii filialei şi-au concentrat în primul rînd atenţia asupra prelucrării pe baza normelor arhivistice a fondurilor, colecţiilor şi a fragmentelor de fonduri deţinute, dar şi asupra preluării în depozitele proprii sau în custodie a arhivelor vechi ale unor instituţii din judeţ.

An de an baza documentară a filialei s-a îmbogăţit necontenit, prin preluări de documente de la organizaţii socialiste, culte şi persoane fizice, mai ales după mutarea în noul şi spaţiosul sediu în anul 1974.

În prezent filiala deţine peste 500 de fonduri şi colecţii arhivistice, însumînd aproape 2.500 metri liniari, cele mai vechi documente originale provenind de la mijlocul secolului al XVI-lea.

30. szám. Székely-Udvarhely, 1877. december 14.

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj
vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:
Egész évre . . . . 4 frt.
Fél évre . . . . 2 frt.
Negyed évre . . . . 1 frt.
Egyes szám ára 10 kr.
Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:
Ötven ◯ centiméternyi területen megférő hirdetmény ára első beigtatáskor 30 krajcár, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatásnál 20 percent árleengedés.
Száz ◯ centiméter területet elfoglaló hirdetmény ára első beigtatáskor 1 frt, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatás alkalmával 20 percent árleengedés.
Bélyegdíj minden beigtatáskor 30 kr.
Mellékletdíj: Ezerétől 1 frt 50 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:
Bethlen-utca, ref. tanári lak, [illegible]

Kiadóhivatal:
Becsek Dániel könyvnyomdája.

KÜLÖNFÉLÉK.

☞ **Lapunk mai száma a körülmények sürgőssége miatt a szokottnál huszonnégy órával korábban jelenik meg.**

— Plevna elesett! Osman kapitulációjáról a „N. W. Tagblatt" harctéri levelezője a következőket jelenti Bogotból, — a „Pesti Napló" szerint — dec. 10-éről:

„A f. hó 8-án tartott nagy haditanácsban mindenki oda nyilatkozott, hogy Plevna általános rohamtámadással bevehető. Ily értelemben kiadatott a rendelet és megtörténtek az intézkedések dec. 9-én az egyes orosz és román csapatparancsnokok részéről. Már dec. 9-én ötszáz ágyu szakadatlanul okádta a tüzet négy török védmű ellen, melyek az első rohamtámadás tárgyaiul szemeltettek ki.

A bombázás irtózatos volt és részben éjen át is tartott. A reggeli szürkületkor a bombázás ujult erővel indult meg, a támadó oszlopok csoportosultak, a főrohamtámadás kezdetét vette.

Hat támadó oszlop alakittatott. Ezek mindegyike tizenkétezer főre rugott. Hetvenkétezer ember dörgő hurráh-kiáltásokkal az előretolt török művek ellen nyomult. Ötvenezer ember tartalékban maradt.

Világos nappal lett, mire a hat rohamoszlop rajait előreküldte. Az orosz pozició-üteg tüze hirtelen elhallgatott. Az orosz és román rohamoszlopok a kétségbeesés bátorságával rohantak a török redouteokra. A kétségbeesés bátorságával védte magát azok őrsége. Nemsokára megszünt az ágyutüz az egész ostromövön.

Az ellenfelek ember ember ellen rontottak egymásra. Szuronyt, baltát, handzsárt és tört használtak a dühödt, hősies viaskodásban. Senki sem adott vagy kapott kegyelmet. Egyszerre ellankadt a török őrség ellentállása. Emberáram emberáram után hullámzott be a török redouteokba.

A gát át volt törve, a folyam feltartóztathatlanul hömpölygött be az ütött réseken. A védők száma egyre kisebbre apadt. Néhány kis szakasz még tartotta magát. De ezek is elhulltak. Egy ember sem maradt életben, az ostromlók a török redouteok összes őrségét lekaszabolták, mivel senki sem akarta magát megadni.

A rohamoszlopok a bevett redouteokon tul a tulajdonképeni plevnai pozició ellen nyomultak. A város völgyben fekszik; a magaslatok, melyeken a bevett török redouteok állnak, teljesen dominálják. Nagyszerü látvány nyilt a szemnek.

Osman pasa főereje a völgykatlanban volt összpontositva; ép mozogni kezdett a Vid folyó hosszában éjszaki irányban, Viddin felé. Rögtön érthetővé vált, hogy Plevna hősielkü védője az utolsó fennmaradt eszközhöz akart fogni, a kirohanáshoz, hogy megpróbálja az ostromöv áttörését, miután a domináló magaslatok elvesztése lehetetlenné tette Plevna további védelmezését.

E válságos pillanatban az orosz-román tábori tartaléktüzérség a közvetlenül Plevna előtt levő magaslatokat foglalta el, ahonnan a völgyben előnyomuló törököket gyilkos tüzzel boritá el. Még ez sem ingatta meg a török csapatokat. Csakhamar sorakoztak a zászlóaljak, hogy az oroszok által épen most elfoglalt magaslatokat megtámadják. Osman pasa több erőteljes rohamot intéztetett, s egyes török osztagok egészen az ütegekig nyomultak előre. A török sereg zöme eközben észak felé folytatta utját. A támadásnak csak az volt célja, hogy a főerő szabadabban nyomulhasson előre. A támadások nehéz küzdelem után visszaverettek.

Osman pasa ekkor maga állott serege élére. Egész Openesig hatolt előre, mely falu Plevnától háromnegyed mértföldre fekszik; a menekülés lehetségesnek látszott. Ekkor lépett az orosz-román tartalékerő akcióba. Openes a Vid folyó mentén elvonuló jobboldali magaslaton fekszik. Itt a tartalék egy része azon célból helyeztetett el, hogy megakadályozzák Osman utját Viddin felé.

Openessel szemben Dolni-Etropolnál a baloldali magaslatok kezdődnek; ott is egy orosz-román üteg volt elhelyezve. Ezen veszélyes völgyutban érte utól Osman pasát a katasztrófa.

A törökök kereszttüzbe jutottak. Százanként hullottak a katonák; a kartácsok zárt rendben haladó tömegeibe csaptak le s egész századok terültek el a földön. Ekkor Osman pasa maga is megsebesült és lebukott lováról. Az ellentállás megtört; a török csapatok fehér zászlókat lengettek.

Zászlóalj zászlóalj után tette le a fegyvert. Az oroszok már bevonultak Plevnába. Szivrázó jelenet tárult itt szemeik elé. A csatatért tizezer halott és sebesült török katona boritotta. Élelmi szer már nem volt. Még a lakosok házaiban sem volt élelem. A kórházak Plevnában szükséget szenvedtek.

1877 decembrie 17. Ziarul „Vestitorul din Odorhei" anunţă căderea Plevnei.

Fonduri administrative

Scaunele Ciuc, Giurgeu și Casin. Instituția scaunelor a constituit timp de aproape cinci secole autoritatea publică locală în cadrul teritoriilor locuite de secui.

Ca unitate administrativ-teritorială dar și cu atribuții judecătorești, militare și fiscale, Scaunul Ciuc s-a format în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Constituind inițial o singură unitate, Scaunul Ciuc, Giurgeu și Casin își exercita atribuțiile prin adunarea generală a tuturor oamenilor liberi, prin scaunul de judecată precum și prin dregătorii aleși de către adunarea generală. Din această unitate s-au deprins apoi scaunele filiale Casin la 1397 și Giurgeu la finele secolului al XV-lea. La rîndul său Scaunul Ciuc se împarte și el în secolul al XVI-lea în două scaune filiale, Ciucul de Sus și Ciucul de Jos.

Funcția principală a scaunului era aceea de judecare a cauzelor și dădea sentințe în diferite cauze atît în cele de drept privat și public cît și în cele civile și penale, sentințele fiind pronunțate de către căpitanul și judele scaunului ca dregători aleși împreună cu adunarea scaunului sau numai cu fruntașii din scaun (seniores). Pe lîngă funcția de judecată, scaunul îndeplinea și pe aceea de unitate administrativ-teritorială, cu toate atribuțiile ce-i reveneau în această calitate. De asemenea, ca autoritate militară supraveghea pregătirea celor cu obligații militare, ținea evidența acestora pe baza registrelor militare (lustre) și organiza participarea la expedițiile ordonate prin comitele secuilor. Scaunul avea și atribuții pe linie economică, sanitară, de menținere a ordinei și liniștii publice.

Din arhivele create de aceste scaune, s-au păstrat la Filiala Harghita a Arhivelor Statului, documente din anii 1651—1846 pentru Scaunul filial Casin, din 1624—1849 pentru Ciucul de Jos,

din 1656—1849 pentru Ciucul de Sus, din 1607—1851 pentru Giurgeu şi din 1563—1876 pentru Scaunul Ciuc.

Cele mai importante acte care se creau şi se păstrau la sediul scaunului erau protocoalele de judecată, scrise inițial pe foi volante şi legate ulterior în tomuri, apoi scrise direct în registrele de judecată. Aceste protocoale, împreună cu celelalte acte păstrate în arhiva scaunelor aduc bogate informații privind viața economică, socială şi politică a teritoriilor asupra cărora îşi exercitau scaunele autoritatea.

O serie de ordine guberniale şi de rapoarte întocmite ca răspuns de Oficialitatea scaunului din perioada 1763—1765 denotă grija care începea să se acorde păstrării şi folosirii actelor din arhiva scaunelor, propunîndu-se chiar măsura ca în cazul unor eventuale atacuri externe, arhiva să fie pusă la adăpost în mănăstirea franciscanilor de la Sumuleu-Ciuc.

Un aspect de o deosebită importanță al istoriei patriei noastre şi anume permanența relațiilor dintre cele trei țări române de-a lungul secolelor este deosebit de pregnant ilustrat de documentele din arhiva scaunelor, care prin poziția lor geografică, fiind în vecinătatea nemijlocită a Moldovei, au jucat un rol deosebit de important în sistemul relațiilor economice, sociale şi politice dintre Moldova şi Transilvania.

Instaurarea dominației habsburgice în Transilvania la sfîrşitul secolului al XVII-lea a avut puternice influențe asupra stratificării sociale a populației scaunelor Ciuc, Giurgeu şi Caşin, prin impunerea acesteia la noi dări şi obligații față de stat şi armata imperială. Tabelele şi listele de impunere, conscripțiile păstrate în arhiva scaunelor reflectă acest proces de sporire necontenită a obligațiilor față de stat cît şi față de nobilime.

Alte documente reflectă opoziția populației scaunelor față de intenția Curții de la Viena de a înființa regimentele secuieşti de graniță în zona Ciucului, fapt ce a dus la o serie de răzvrătiri ale populației locale în perioada 1762—1764.

Multe documente oglindesc viaţa cotidiană, relaţiile economice, circulaţia proprietăţilor agricole, sistemul fiscal şi judecătoresc, apariţia primelor stabilimente industriale, dezvoltarea comerţului.

Ultimele documente din aceste fonduri reflectă situaţia socială, economică şi politică din preajma revoluţiei de la 1848. În vîltoarea revoluţiei, scaunele filiale au fost desfiinţate, iar la începutul lunii martie 1849 este desfiinţat şi Scaunul Ciuc.

Pe teritoriul fostului Scaun Ciuc se înfiinţează Comisariatul Cercual Miercurea-Ciuc, care era subordonat Districtului militar Odorhei. Comisariatul Cercual Ciuc avea trei Comisariate Subcercuale şi anume Cozmeni-Sînmartin, Frumoasa şi Gheorgheni, care au funcţionat pînă în toamna anului 1854 cînd se trece din nou la administraţia civilă.

Prefecturile judeţelor Ciuc şi Odorhei — (1876—1950) au fost înfiinţate în urma reorganizării administrativ-teritoriale din anul 1876, cînd cele două scaune Ciuc şi Odorhei au fost desfiinţate.

Cele două instituţii ale puterii de stat au creat un bogat fond arhivistic, care deşi a suferit consecinţele a două conflagraţii mondiale, a biruit timpul şi stă mărturie aproape unui secol de istorie harghiteană.

Documentele reflectă diverse aspecte ale vieţii economice, sociale şi politice din cele două foste judeţe Odorhei şi Ciuc, care alcătuiesc actualul judeţ Harghita.

Deosebit de importante sînt protocoalele Comisiilor judeţene precum şi actele diferitelor comisii specializate ale prefecturilor (comisia administrativă, subcomisia economică) sau ale unor servicii (Serviciul tehnic judeţean, Serviciul sanitar etc.) care reflectă

→

1884 iulie 19. Document referitor la activitatea şcolilor confesionale româneşti din Subcetate, Sîrmaş şi Filpea.

Nr. 316 – 1884.

Onorate și [illegible] Senate!

Conclusele aduse de catra senatele scolasti-
-ce parochiale din Varvizu și Ciarmasiu
relative la imbunatatirea starei invetiamen-
-tului in scolele nostre din acele comune,
și asternute aice cu scriptele din 15. Julie
a. c. Nr. 41. le aprobamu, și reobservandu-ti
sub %/ ri. 1/2 protocolele senateloru scolastice,
ți comitemu, ca și numele nostru laudându
~~zelulu senateloru scolastice și a preoteniţei~~
nostre de a se conțelege cu parochulu
~~din Ciarmasiu, și cu senatele scolastice~~
avendu in vedere periculu, ce ne ameninta
scolele, se staruiti, ca tote acele concluse
se se esecutese cu tota punctualitatea și
strictetia, ca asia neci Inspectorului scola-
sticu regescu și neci altora se nu li se
mai dee ansa de a face esceptiuni.
Mai incolo ți comitemu ca in conțelegere
cu senatulu scolasticu din Varvizu se starui-
-esci cu tota energia, ca in filia Tilpaea,
carea este mai departata de scola din co-
-mune

multitudinea problemelor care intrau în sfera de competență a prefecturilor. Astfel găsim date importante privind viața economică dezvoltarea industriei și comerțului, a agriculturii, situația învățămîntului, a stării de sănătate a populației, a ordinii publice precum și starea generală a administrației județului.

Sînt surprinse de asemenea de documentele fondurilor, apariția și dezvoltarea clasei muncitoare, începuturile răspîndirii ideilor socialiste și tendințele de organizare a proletariatului harghitean.

La 6 martie 1889, comitele suprem al Comitatului Odorhei raporta că „mișcare cu caracter socialist în orașul Odorhei a apărut prima dată în anul 1893". Este vorba de întrunirea calfelor industriale ocazie cu care s-a intenționat organizarea unei asociații muncitorești, dar intervenția autorităților zădărnicește acțiunea.

În anul 1904, feroviarii din Ciuc declanșează o puternică grevă. Documentele din fondul prefecturii județului Ciuc oglindesc teama de care au fost cuprinse autoritățile și măsurile drastice luate de către acestea prin trimiterea armatei și a jandarmeriei împotriva greviștilor.

Istoricul an 1918 care a marcat înfăptuirea României Mari, este reflectat în documentele celor două prefecturi, iar apoi procesul de integrare a ținuturilor harghitene în economia României reîntregite.

Perioada interbelică este marcată de avîntul mișcării muncitorești mai ales pe Valea Superioară a Mureșului unde forestierii au dus adevărate bătălii de clasă sub conducerea Partidului Comunist Român pentru o viață mai bună, mai demnă.

Documentele ilustrează procesul de organizare în sindicate a muncitorimii harghitene, în alte organizații de masă legale sau ilegale, create, conduse sau influențate de către Partidul Comunist Român și mai ales activitatea organizației locale Gheorghieni a

Partidului Comunist Român, organizaţie care a luat fiinţă la 20 august 1922.

Unităţile arhivistice cu care se încheie fondurile din perioada 1945—1950 reflectă procesul de democratizare a administraţiei locale, lupta maselor pentru impunerea unor prefecţi şi primari democraţi, adeziunea lor la procesul de transformări revoluţionare care a cuprins ţara noastră în acea perioadă.

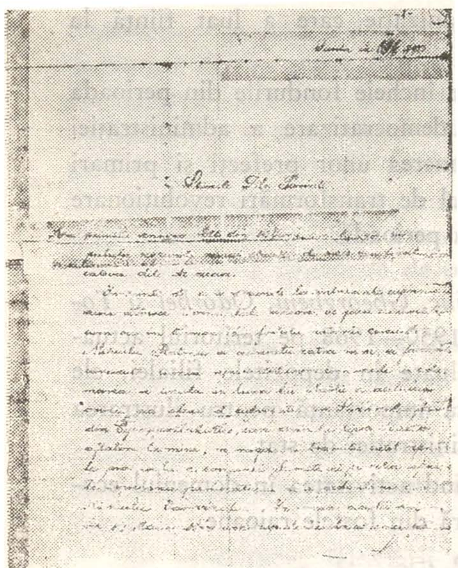
Sfaturile populare raionale Ciuc, Gheorgheni, Odorhei și Toplița care au fiinţat în perioada 1950—1968 pe teritoriul actualului judeţ Harghita au fost preluate în depozitele filialei, ele constituind fonduri de o deosebită importanţă pentru ilustrarea activităţii organelor locale ale administraţiei de stat.

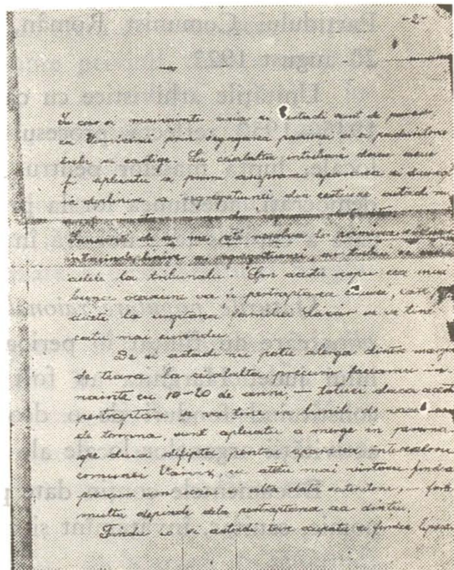
Documentele conţin date privind activitatea în domeniul economic, sanitar, învăţămînt şi cultură din fostele raioane.

Primăria orașului Gheorgheni — (1693—1952). Aşezat în depresiunea Giurgeului, avînd o poziţie geografică avantajoasă, care a favorizat dezvoltarea sa economică, întreţinînd puternice legături cu Moldova prin pasul Tulgheş, oraşul Gheorgheni, fostă reşedinţă a Scaunului filial Giurgeu a avut de-a lungul evului mediu un rol important în istoria meleagurilor harghitene.

Localitatea este atestată documentar la 1333, însă arhiva oraşului păstrează documente doar de la sfîrşitul secolului al XVII-lea. Cel mai vechi document este o copie a actului din 26 mai 1693 încheiat în prezenţa judelui şi a notarului Scaunului Giurgeu, precum şi a primarului din Gheorgheni, privind stabilirea hotarului localităţii.

Pînă la finele secolului al XIX-lea, majoritatea documentelor reflectă aspecte ale vieţii economice şi sociale a localităţii şi anume circulaţia proprietăţilor agricole, construirea de mori, deschiderea de localuri de desfacere a produselor meşteşugăreşti şi mai

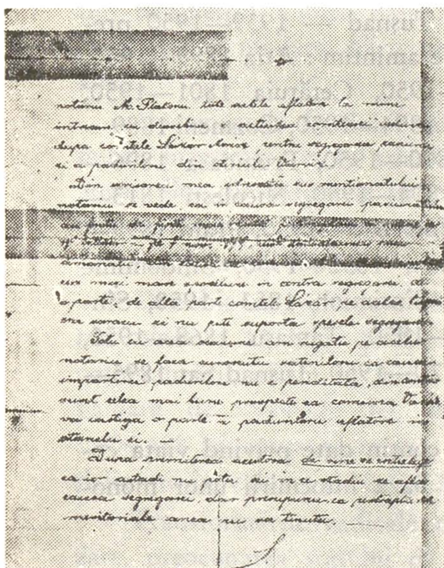

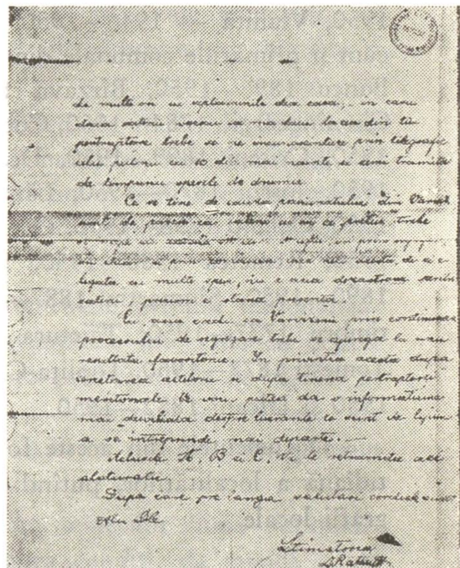
1890 iunie 18. Scrisoarea dr. Ioan Raţiu referitoare la procesul dintre comunele Remetea şi Sabcetate.

ales concurenţa iscată între negustorii şi meşteşugarii localnici şi coloniştii armeni, comercianţi prin excelenţă, aşezaţi în această zonă pe la 1669 şi ulterior.

Sfîrşitul secolului al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea este deosebit de bine ilustrat de materialul arhivistic, bogat şi variat pentru această perioadă. Astfel este reflectată dezvoltarea economică a oraşului prin zecile de brevete industriale şi comerciale eliberate, prin înfiinţarea la cumpăna secolelor XIX şi XX a „Asociaţiei Agricole a Ţinuturilor Giurgeului" care avea ca scop dezvoltarea agriculturii din această parte a judeţului.

Documentele reflectă dezvoltarea urbanistică, construirea unor edificii publice, existenţa chiar a unui proiect din anul 1924 de mutare a reşedinţei judeţului Ciuc de la Miercurea Ciuc la Gheorgheni, precum şi construirea clădirii Liceului „Salamon Ernö".

Dezvoltarea şi afirmarea tot mai puternică a clasei muncitoare în luptele pentru dreptate socială este reliefată pregnant de către documentele create de administraţia oraşului. Astfel sînt interzise o serie de manifestaţii ale clasei muncitoare, răspîndirea unor ziare şi publicaţii cu caracter de clasă, se iau măsuri de înăbuşire a unor greve sau conflicte de muncă prin intervenţia brutală a forţelor de ordine.

Ultimele documente din perioada 1945—1950 reflectă procesul de reconstrucţie a oraşului şi de vindecare a rănilor războiului, dar şi cel de trecere la un nou tip de administraţie, bazată pe principii noi, revoluţionare.

Pe lîngă aceste fonduri administrative, filiala mai deţine şi fonduri arhivistice create de către Primăriile oraşelor : Miercurea Ciuc — 1859—1950, Odorheiu-Secuiesc — 1884—1950, Topliţa

— 1893—1950, Borsec — 1925—1950, Cristuru-Secuiesc — 1873—1950, Vlăhiţa — 1946—1950, Băile Tuşnad — 1939—1950 precum şi primăriile comunale dintre care amintim : Atia 1899—1950, Bancu 1896—1950, Bîrzava 1894—1950, Cetăţuia 1801—1950, Ciucsîngeorgiu 1784—1950, Cobăteşti 1894—1950, Cozmeni 1889—1950, Crişeni 1899—1950, Dealu 1890—1950, Frumoasa 1896—1950, Joseni 1870—1950, Lăzarea 1804—1950, Nicoleşti 1813—1950, Ocland 1858—1950, Ocna de Jos 1875—1950, Praid 1899—1950, Remetea 1880—1950, Sîncrăieni 1852—1950, Sîndominic 1890—1950, Sînmartin 1887—1950, Sînsimion 1853—1950, Sîntimbru 1777—1950, Tăietura 1894—1950, Tămaşu 1868—1950, Tomeşti 1877—1950, Topliţa-Ciuc 1770—1950, Tuşnad Sat 1895—1950 şi Ulcani 1882—1950.

Documentele din aceste fonduri conţin date privind viaţa cotidiană a localităţilor, putînd sta la baza întocmirii unor monografii locale.

Fonduri economice

Intreprinderea minieră Bălan (1861—1955). Una din vechile şi importantele exploatări cuprifere din Transilvania este şi cea de la Bălan, care de-a lungul timpului a creat o arhivă importantă, aflată astăzi în depozitele Filialei Harghita a Arhivelor Statului.

Conform tradiţiei, existenţa minereurilor cuprifere în zona Bălanului este descoperită de către un păstor cu numele de Oprea Ioan din Cristuru-Secuiesc, care îşi păştea turmele în Munţii Hăşmaşul Mare, în anul 1785. Despre o exploatare minieră în adevăratul sens al cuvîntului se poate vorbi după anul 1802 cînd se deschide în mod oficial prima galerie subterană.

Cele mai vechi documente care ni s-au păstrat provin de la mijlocul secolului al XIX-lea şi anume este vorba de o serie de contracte de vînzare-cumpărare sau de închiriere a unor terenuri

din perimetrul minier Bălan, precum și hărți ale galeriilor, ale perimetrelor miniere, hărți geologice, ale concesiunilor miniere și altele.

Documentele fondului reflectă diferitele etape ale dezvoltării minei, înzestrarea ei cu tehnică nouă, modernă, numărul mediu al angajaților din diferitele perioade, precum și conflictele de muncă care au avut loc, ca urmare a exploatării nemiloase a muncitorilor de către patronii minei.

Deosebit de valoroase sînt documentele privind naționalizarea minei la 11 iunie 1948. Din inventarele întocmite cu ocazia naționalizării, aflăm că mina dispunea printre altele de clădiri în valoare de 3.974.725 lei, mașini și instalații în valoare de 1.454.488 lei, investiții mobile de 271.150 lei și concesiuni, patente și licențe în valoare de 2.321.240 lei.

Transformările radicale din viața minerilor după naționalizare, preocuparea statului de a asigura condiții de muncă și de viață tot mai bune, de introducere a tehnicii miniere avansate la lucrările din subteran, sînt refletcate de documentele din ultima perioadă a fondului.

Composesoratul de pădure și ape minerale Borsec — (1854—1952). Apele minerale de Borsec, renumite și pe plan european de acum două secole, se pare că au fost cunoscute încă de pe vremea romanilor, dat fiind descoperirea unor monede și sarcofage romane, cu ocazia construirii, în 1872 a drumului Toplița—Borsec. Dar faima stațiunii a început să se răspîndească după anul 1800, cînd încep să fie făcute amenajări locale pentru captarea și îmbutelierea apei minerale, cît și pentru adăpostirea vizitatorilor care în timpul verii căutau tot mai insistent izvoarele cu ape tămăduitoare care țîșneau din adîncul pămîntului.

Documentele din arhiva fostului Composesorat de pădure și ape minerale Borsec, proprietate a celor două comune Ditrău și

Lăzarea, reflectă dezvoltarea stațiunii și intrarea ei în circuitul european al stațiunilor balneare.

Construirea fabricii de îmbuteliere, a celei de sticle pentru apă minerală, transportul și comercializarea apei sînt ilustrate de documentele acestui fond.

Documentele surprind diversele aspecte ale vieții cotidiene din stațiune, precum angajarea unor trupe de teatru, a unor orchestre pentru sezonul estival, construirea de edificii publice, hoteluri ,restaurante, biblioteci, amenajarea izvoarelor precum și a băilor. Interesante sînt propunerile pentru organizarea transportului vizitatorilor pe ruta Borsec—Toplița—Reghin cu ajutorul așa-ziselor „trăsuri rapide“ pe la 1875.

Alte documente stau mărturie participării apelor minerale la o serie de expoziții internaționale, unde obțin succese de prestigiu, dintre care amintim Medalia de Merit la Viena în 1873, Diploma de onoare la Paris, în 1876 și medaliile de argint la Berlin—1876 și Budapesta—1885.

Descoperirea și valorificarea zăcămintelor de cărbuni de la Borsec de către „Prima asociație de exploatare minieră din Gheorgheni“ este surprinsă de documentele din anii 1876—1881.

Uzinele de fier Vlăhița — (1922—1948). Fondate în urmă cu mai bine de un secol și jumătate, în anul 1825, Uzinele de fier Vlăhița au constituit principala întreprindere din industria siderurgică harghiteană. Prelucrînd minereul de fier din apropiere, de la Lueta, întreprinderea a cunoscut un drum ascendent, fiind astăzi o unitate puternică producînd o gamă variată de carcase pentru motoare electrice, fontă cenușie, piese de schimb, utilaje pentru turnătorii.

---→

1925 martie 20. Raport asupra desfășurării grevei muncitorilor forestieri de la fabricile de cherestea din Gheorgheni.

Domnule Polițai !

Subsemnatul, executând astăzi o razie în oraș, în fabrici și în stația acestui oraș, am constatat următoarele:

Fabricile Bistrița Năsăud, - Erdőipar adică S.A de Exploatări Silvice și Frații Schmergel, încă n-au putut intra în funcțiune, deoarece muncitorii sindicaliști, care nu voesc să reia lucrul cu 10 ore pe zi, fac agitațiuni în mod secret pe toate căile și împedică pe muncitorii noi sosiți din ori ce parte, ca să intre în lucru, sau chiar dacă au intrat, îi determină să părăsească lucrul, riscând chiar să le rămână plata pe 3-4 zile la casa întreprinderilor.-

Această stare de lucruri, datorită faptului că durează de prea mult timp, a descurajat complectamente populația locală, pentru că viața economică și comercială pe urma căreia există locuitorii acestui oraș din creerii munților, - se datorește gradului de forță cu care stabilimentele acestea forestiere lucrează.-

Orientat de diferitele informațiuni, am căutat să stabilesc împrejurările în care vin în contact vechii muncitori cari au refuzat să lucreze, cu cei noi veniți la lucru, și cum îi determină, ca să adopte și aceștia principiile lor și să se supună îndrumărilor de a nu lucra.-

Am stabilit astfel, că muncitorii sunt la curent cu forța Polițienească din acest oraș.- Știu ce perimetru de

•/•

DOMNIEI SALE

DOMNULUI POLIȚAI AL ORAȘULUI

ORAȘ...

Fondul arhivistic care s-a păstrat ilustrează activitatea Uzinelor de fier Vlăhiţa în prima jumătate a secolului al XX-lea pînă la actul naţionalizării din 11 iunie 1948, care şi-a pus amprenta asupra evoluţiei ulterioare a uzinelor, deschizîndu-se noi perspective de dezvoltare. Documentele conţin date privind numărul de muncitori, structura producţiei, gradul de dotare tehnică a uzinelor.

Intreprinderea pentru exploatarea şi industrializarea lemnului (I.P.E.I.L.) Miercurea Ciuc (1946—1959). Marea bogăţie forestieră a judeţului Harghita a făcut ca industria lemnului să fie cea mai importantă ramură a economiei acestui ţinut. În momentul naţionalizării de la 11 iunie 1948 în judeţ îşi desfăşurau activitatea peste 50 de fabrici de cherestea, cele mai multe pe văile Mureşului, Oltului şi Ghimeşului. La 15 septembrie 1948 se formează I.P.E.I.L.-ul, prima unitate de stat din industria forestieră a judeţului care reunea toate fabricile de cherestea naţionalizate la 11 iunie.

Documentele fondului, ilustrează activitatea zecilor de fabrici de cherestea, conţinînd date importante privind numărul de angajaţi, producţia şi înzestrarea tehnică. După înfiinţarea I.P.E.I.L.-ului, documentele reflectă activitatea acestei prime unităţi socialiste de stat din industria forestieră a judeţului Harghita, efortul depus de oamenii muncii pentru modernizarea producţiei, creşterea randamentului şi a productivităţii, grija pentru conservarea patrimoniului forestier prin exploatarea judicioasă a parchetelor forestiere şi reîmpădurirea suprafeţelor exploatate.

Fonduri şcolare

Puţine sînt documentele care ni s-au păstrat referitoare la anii de început ai învăţămîntului harghitean şi mai ales cele referitoare la învăţămîntul rural. Doar din informaţii sporadice cu-

prinse în unele documente ca acte de vînzare-cumpărare a unor terenuri, testamente, diplome de înnobilare, putem deduce existenţa unor şcoli sau a unor învăţători.

Într-o serie de acte de vînzare-cumpărare de terenuri, se aminteşte faptul că terenul vîndut se învecinează „cu pămîntul şcolii", că actul a fost scris de către învăţătorul localităţii sau în prezenţa acestuia, ca martor. De asemenea în unele testamente este cuprinsă dorinţa testatorului de a-şi lăsa o parte din avere „şcolii satului". Apoi apelativul de „literatus" sau „diac" cu care sînt pomeniţi unii locuitori în acte, ne îndreptăţeşte să credem că aceştia fiind cunoscători de carte, îndeplineau în localitatea respectivă şi funcţia de învăţător.

Astfel, un testament din 28 ianuarie 1627 din Ciuc-sîngeorgiu este întocmit de către „Diacul Nicolae, învăţătorul" din localitate. Documentul atestă existenţa unui învăţător şi implicit a unei şcoli, care însă îşi poate avea începuturile cu mult înaintea acestei date certe de existenţă a şcolii.

Un alt document din 16 decembrie 1735, prin care Ioannes Literatus din Joseni este ridicat la rangul de mic nobil ne face să presupunem existenţa la Joseni a unei şcoli şi a unui slujitor al acesteia, în persoana lui Ioannes Literatus.

Dintre fondurile unor şcoli primare rurale preluate de către filiala noastră amintim pe cele din: Avrămeşti (1874—1947), Tomeşti (1877—1948), Mădăraş (1899—1948). Lăzarea (1872—1948), Mereşti (1875—1948), Plăieşii de Jos (1880—1948), Ocna de Jos (1885—1948), Sîncrăieni (1874—1948), Sîntimbru (1880—1948).

La Miercurea Ciuc, Odorheiu-Secuiesc şi Cristuru-Secuiesc au funcţionat şcoli ale căror începuturi datează de la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea. Dintre acestea menţionăm Colegiul reformat Odorhei (1687—1948), Liceul Dr. Petru Groza (1689—1948), Gimnaziul romano-catolic din Şumuleu (Mier-

Proces Verbal

No 6

Astăzi unu Aprilie anul 1925.

Noi Jandarmul Plut. major Filip Vasile şeful Secţiei Jandarmi Tulgheş din Compania Jandarmi [illegible].

Având în vedere ord. No 391 din 25.III.925 al Preturei Tulgheş prin care cere ca sub comanda subsemnatului să concentrăm un număr de 13 jandarmi, pentru ca ei să concureze la scoaterea din sălaşe a muncitorilor dela fabrica Secu care dela 6 Martie a. c. stau fără lucru şi amenință ordinea şi siguranța publică din acea că vor numai [illegible] să muncească [illegible] condiţiunii ce Patronul nu vor să le accepte.

[illegible] ordinul ca mai sus şi împreună cu D. Primpretor Octav [illegible] ne-am transportat la faţa locului pentru ca acesta să [illegible] localurile fabricii Secu —

Ajunşi la faţa locului am fost împiedecaţi din partea muncitorimei care erau la un număr de circa 200 persoane; cea mai mare parte dintre [illegible] cari s-au opus şi împiedecat [illegible] să nu putem executa ordinul Preturei de mai sus —

Ba şi mai mult au adus insulte şi vorbe [illegible] D-lui Primpretor cum şi D-lui [illegible] Iosif director şi D-lui Casier [illegible] [illegible] [illegible] funcţionari la fabrica Secu. —

Numiţii au cântat [illegible] [illegible] şi [illegible] [illegible] [illegible] pentru [illegible] şi [illegible]

1925 aprilie 1. Proces-verbal referitor la izbucnirea şi desfăşurarea grevei muncitorilor forestieri de la Secu.

a intra în lucru sau a părăsi localul și teritoriul fabricii — În ziua de 31 Martie a.c. din nou m-am deplasat la fabrica Secu, am chemat pe toți muncitorii dela fabrică și le-am pus în vedere ca în termen de 24 ore să intre în lucru sau să părăsească teritoriul fabricii Secu, tot atunci sub No 391-1925 am adus hotărârea conform legii anului 1886 art. XVII § 176 unde la fost I. muncitorii i-am scris de pe teritoriul fabricii ca oameni periculoși și conform legii din anul 1879 art. XI ca vagabonzi i-am îndrumat să se expatrieze la locul lor de alimentație neținând locuitori de pe teritoriul Comunei Bilbor unde aparține fabrica Secu —

Hotărârea am adus-o la cunoștința muncitorilor cari au luat-o la cunoștință însă au refuzat în scris primirea hotărârei, aceasta s-a întâmplat în ziua de 30 Martie a.c. —

În 1 Aprilie a.c. Dl. șef de secție cu 13 jandarmi s-au deplasat la locuințele muncitorilor și atunci ne-a ieșit înainte o mulțime de muncitori și muncitoare, înjurându-ne cu cele mai murdare expresiuni și împiedicându-ne în serviciu pentru executarea ordinului ca să depărtăm muncitorii de pe teritoriul fabricii; stând înaintea noastră mai multe femei cari zbierau ca niște hiene urlătoare și cu expresiunile cele mai murdare, înjurându-mă și lovindu-mă și amenințându-mă femeile cu numele: sotia lui Fekete Simion născută Pichtel Giza, sotia lui

Șeful secției
Jandarm plut. major [signature]

Asistenți [signatures]

curea Ciuc 1770—1948), Liceul pedagogic de băieți din Cristuru-Secuiesc (1870—1955).

Gimnaziul romano-catolic din Şumuleu (Miercurea Ciuc 1770—1948). A luat ființă pe la începutul secolului al XVII-lea, prima atestare documentară datînd din anul 1630, sub patronajul călugărilor franciscani de la mănăstirea din Şumuleu Ciuc. Vechea clădire a şcolii a fost distrusă în urma năvălirii tătarilor din 1661, fiind apoi reconstruită succesiv. Şcoala a funcționat pînă în timpul revoluției de la 1848—1849, dar din cauza participării elevilor şcolii la evenimentele revoluționare, activitatea ei a fost suspendată pînă în anul 1852.

Demn de remarcat este faptul că printre elevii şcolii s-a numărat şi revoluționarul maghiar Gábor Áron, cel care a jucat un rol imoprtant în revoluția de la 1848—1849 din Transilvania.

După 1852 se reiau cursurile la Gimnaziu de la Şumuleu Ciuc şi pentru prima dată, pe lîngă profesorii călugări franciscani, o serie de discipline încep să fie predate de către profesori laici.

La începutul secolului XX, între anii 1909—1911 se construieşte un impunător edificiu pentru gimnaziu, la Miercurea Ciuc, mutarea efectivă a şcolii de la Şumuleu în noua clădire are loc în anul 1911.

Între 1918—1948, şcoala a funcționat ca şcoală confesională sub denumirea de Liceul romano-catolic din Miercurea Ciuc.

Arhiva creată şi preluată la Arhivele Statului cuprinde în primul rînd registrele matricole şcolare, începînd din anul 1770, fără întrerupere pînă în anul 1948, apoi o serie de acte administrative, precum şi diferite documente şcolare ca instrucțiuni, circulare, planuri de învățămînt, orare, care reflectă modul de desfăşurare şi conținutul învățămîntului practicat în această veche şcoală în diferitele etape istorice.

Colegiul reformat Odorhei (1687—1948). A fost înființat în urmă cu peste trei secole în anul 1670, inițial cu patru clase cu

rang de gimnaziu, fiind apoi ridicat la rangul de Colegiu, funcţionînd astfel în întreg secolul al XVII-lea. În anul 1832 la cele trei catedre existente, se adaugă una de drept, astfel Colegiul devenind institut superior (academic), în componenţa lui intrînd o şcoală elementară cu patru clase, un gimnaziu şi cîte un curs de drept, filosofie şi teologie, cu o durată de cîte doi ani, care au funcţionat pînă în anul 1870.

Ideile revoluţiei de la 1848 au înflăcărat inimile tinerilor elevi ai şcolii, care participă cu însufleţire la manifestaţia antihabsburgică din 19 martie 1848 de la Odorhei, iar mulţi elevi iau parte activă la revoluţie. Şcoala îşi reia activitatea în cursul anului 1850 şi an de an numărul elevilor creşte, la fel şi baza materială a şcolii.

În perioada interbelică, şcoala funcţionează ca institut de învăţămînt confesional reformat. Au loc o serie de restructurări interne, astfel în anul 1927 cursurile liceului sînt suspendate de către adunarea generală a eparhiei reformate ţinută la Cluj, în locul acestuia este transferată Şcoala normală de fete de la Aiud înfiinţată în anul 1917.

Fondul documentar creat de această instituţie de învăţămînt datează din perioada 1687—1948. Cel mai vechi document este un manuscris din 30 octombrie 1687, cuprinzînd regulamentul de funcţionare a şcolii, intitulat „Leges scholae Udvarhelyianae, deanno descriptae Anno 1687, die ultimo Octobris". De asemenea în cadrul fondului se mai găsesc asemenea „legi şcolare" din anii 1725, 1834 şi 1836 care sînt un izvor valoros pentru cunoaşterea sistemului de învăţămînt practicat în acest colegiu.

Documente de o deosebită importanţă pentru cunoaşterea activităţii colegiului sînt protocoalele şedinţelor consiliului profesoral, apoi cele ale societăţilor de lectură ale elevilor, actele prin care se instituie fundaţii şcolare, registrele matricole care cuprind elevii şcolii cu rezultatele obţinute.

Pe baza acestor matricole s-a putut stabili că numai în perioada 1670—1895 au absolvit cursurile acestei prestigioase instituţii de învăţămînt din Odorhei 11.690 de elevi. Colegiul a dispus de o deosebit de valoroasă bibliotecă, fondată în anul 1672 printr-o donaţie de 26 de cărţi făcută de către cancelarul principelui Mihai Apafi, la care se adaugă şi cele 18 cărţi donate de către însuşi principele Mihai Apafi. O parte din documentele fondului reflectă activitatea bibliotecii Colegiului, care astăzi numără peste 50.000 de volume, constituind Biblioteca documentară, secţie a Bibliotecii municipale din Odorheiu-Secuiesc.

Liceul „Dr. Petru Groza" din Odorheiu-Secuiesc (1689—1948). Este continuatorul vechiului Gimnaziu romano-catolic, înfiinţat în anul 1593, de către ordinul iezuiţilor. Timp de peste două secole învăţămîntul s-a desfăşurat în limba latină, şcoala avînd grad de şcoală medie. Aşa cum reiese din manuscrisul „Album Gymnasii Udvarhely", care a fost întocmit în anul 1689, la acest gimnaziu au fost înscrişi elevi aparţinînd tuturor naţionalităţilor din Transilvania, iar aceştia după absolvire au fost „... numiţi în diferite funcţiuni ca fruntaşi ai ţărilor prin Ungaria, Germania, Italia, Croaţia, Polonia, Moldova, Ţara Românească, în sfîrşit printre munţii transilvăneni..."

În anul 1736, alături de cele patru clase de gimnaziu, încep să funcţioneze şi cîte o clasă de retorică şi poetică. Pentru scurt timp în anul 1743 au funcţionat clasele de fizică şi de logică de învăţămînt superior transferate de la Cluj în urma unei puternice epidemii de holeră care bîntuia prin părţile Clujului.

Pînă în anul 1848, şcoala a purtat denumirea de „Gimnasium regium". În timpul revoluţiei de la 1848—1849 Gimnaziul îşi va închide porţile, reluîndu-şi cursurile în anul 1850. Gimnaziul a funcţionat ca instituţie de învăţămînt confesională romano-catolică pînă în anul 1948.

LIGA IMPOTRIVA CAMETEI

SECȚIA ....

Loc rezervat pentru fotografie

CARTE DE MEMBRU

D-l ....

domiciliat în comuna ....

jud. Odorheiu

No 130 este membru, înscris în Liga împotriva Cametei, sub No. matricol ....

Secretar,

Președinte,

Semnătura membrului

1931. Carte de membru a „Ligii împotriva cametei".

Arhiva creată reflectă atît istoricul instituției cît și conținutul procesului de învățămînt, materiile predate, numărul și numele profesorilor și al elevilor.

Informațiile cuprinse în matricolele școlare conțin referiri importante privind compoziția națională și socială a elevilor, obiectele de învățămînt predate în diferite perioade istorice, care ne oferă o imagine asupra caracterului scolastic, abstract, impregnat cu misticism al învățămîntului confesional.

Colecții arhivistice

Colecția de documente a Muzeului din Odorheiu-Secuiesc are la bază documente adunate de-a lungul secolelor de către fostul

Colegiu reformat din Odorheiu-Secuiesc, înființat în urmă cu peste trei secole, în anul 1670, documente preluate apoi de către Muzeul din localitate și îmbogățite cu noi achiziții.

Majoritatea documentelor din colecție se referă la activitatea breslelor din Odorheiu-Secuiesc, care au luat ființă spre sfîrșitul secolului al XVI-lea. Cele mai vechi bresle sînt cele ale olarilor (1572), tăbăcarilor (1577), cojocarilor (1579).

Documentele păstrate de la cele șapte bresle : olari, croitori, cizmari, tîmplari, lăcătuși, precum și părțile structurale „Asociația comercianților" și „Statutele breslelor și asociațiilor meșteșugărești" reflectă numai în parte organizarea și evoluția breslelor, în schimb sînt bogate în date cu privire la lupta breslelor pentru menținerea privilegiilor, împotriva meșterilor clandestini, care în majoritatea cazurilor își desfășurau activitatea sub ocrotirea nobilimii și a comunităților libere sătești, pentru asigurarea monopolului pieții, într-o perioadă cînd relațiile feudale intraseră deja în procesul ireversibil de destrămare.

În legătură cu desfacerea produselor meșteșugărești care era asigurată de către membrii breslelor, în localuri proprii, fără a se recurge la intermediari, semnificativ este faptul că la finele secolului al XVII-lea negustorii din Odorheiu-Secuiesc reușesc să se asocieze într-o breaslă, dar aceasta se destramă repede.

În cadrul colecției trebuie să menționăm în mod deosebit partea structurală „Magistratura orașului Odorheiu-Secuiesc" (1755—1851) care cuprinde protocoalele orașului, izvor de mare valoare documentară privind studiul istoriei locale. Pentru aproape o sută de ani, protocoalele sînt surse de primă mînă pentru scrierea istoriei orașului. Aici găsim date privind administrația orașului, construirea unor edificii publice, probleme economice, ecleziastice, politice și sociale. De asemenea se remarcă cele șapte protocoale sătești, care conțin date importante privind istoria socială, economică și politică a localităților Vlăhița, Orășeni, Petreni, Căpîlnița și Vîrghiș. Important pentru cercetarea istorică este faptul că

aceste protocoale consemnează și unele aspecte ale revoluției de la 1848—1849 pe aceste locuri.

O parte importantă a colecției o constituie fondurile familiale, aparținînd unor familii nobiliare din Scaunul Odorhei sau unor personalități locale care au avut un rol marcant în viața economică, socială sau politică a acestui ținut.

Documentele din partea structurală „Familia Jakab" conțin informații prețioase referitoare la circulația proprietăților agricole, la relațiile sociale dintre diferitele pături și categorii sociale, la exploatarea și comercializarea apei sărate de către locuitorii unor comune de la Valea Homorodului, încălcînd astfel privilegiile Oficiului de sare de la Praid, care deținea monopolul exploatării și comercializării sării.

De remarcat este faptul că în această parte structurală se află o scrisoare autografă a lui Orbán Balázs (1829—1890) etnograf istoric și om politic, originar din Polonița, autorul lucrării monografice cu caracter istoric și etnografic intitulată „Descrierea ținuturilor secuiești", apărută în șase volume între anii 1868—1873. Scrisoarea se referă la un episod al activității sale politice din anul 1873, cînd era deputat în parlament.

În partea structurală „Familia Szotyori" din Odorheiu-Secuiesc găsim o serie de date referitoare la istoria unor localități din zona Cristurului (Vînători, Secuieni, Bodogaia), iar despre localitățile privilegiate Vlăhița și Căpîlnița găsim date importante în documentele familiei Ambrus din Vlăhița.

Ultima parte structurală, „Varia", conține diferite documente răzlețe, depistate după inventarierea colecției, dar care aduc o serie de informații inedite privind istoria ținutului Odorheiului în perioada 1649—1940.

Colecția tabelelor de impunere a locuitorilor din Comitatele Alba de Sus, Tîrnava, Scaunele săsești Rupea și Sighișoara și Scaunele secuiești Odorhei și Trei Scaune. Colecția este formată din

tabele de impunere, întocmite anual, pentru 141 de localităţi din unităţile administrative amintite în titlu, pentru perioada 1818—1848.

Dacă pentru Scaunul Odorhei ni s-au păstrat tabele pentru fiecare localitate, pentru celelalte scaune şi comitate s-au păstrat doar pentru cîteva localităţi.

În aceste tabele de impunere (Tabella rectificationis) erau conscrişi anual toţi contribuabilii dintr-o localitate, pe stări sociale, cu specificarea averii de care dispuneau şi cu impozitul aferent.

Colecţia constituie o bogată şi valoroasă sursă documentară pentru întocmirea unor lucrări privind stratificarea socială a populaţiei din preajma revoluţiei de la 1848—1849.

Acoperind o perioadă de adînci frămîntări şi transformări în societatea transilvăneană din anii premergători revoluţiei de la 1848—1849, aceste documente vin să aducă noi mărturii privind lupta de clasă, transformările petrecute în sînul diferitelor clase şi categorii sociale.

Sistemul fiscal, înăsprirea spolierii maselor populare ni se dezvăluie şi mai pregnant din structura obligaţiilor la care erau supuşi contribuabilii faţă de stat, dar şi faţă de clasele dominante din Transilvania.

Tabelele conţin date valoroase privind evoluţia proprietăţilor funciare, mărimea gospodăriilor diferitelor categorii sociale, evoluţia acestora pe parcursul a trei decenii.

Apariţia proletariatului în industria extractivă harghiteană este şi ea marcată prin apariţia în tabele a minerilor (solicidarum).

Prin conscrierea nominală a contribuabililor, tabelele constituie material documentar şi pentru cei care studiază onomastica, dat

---

1931 martie 6. Raport asupra stării de spirit a populaţiei din Gheorgheni, ca urmare a crizei economice.

ROMÂNIA
Inspectoratul Regional de Poliție Cluj
Comisariatul de Poliție Gheorgheni
Nr. 78 din 6 luna III anul 1931.

1708

Confidențial.

Poliția de Reședință CIUC
Intrat la 7 III 1931
Nro. 191

DOMNULE ŞEF,

La Ordinul DVs, Nr. 8010-1931.

Am onoare a raporta următoarele:

a.a,b. Intre populație nu se discută altceva decât situația extraordinar de dificilă în urma crizei financiară ce bântue în present, care situație e pusă - de către conducatorii maghiari - în sarcina guvernului.

c,d. Muncitorii de fabrici - deși pentru moment impăcați oarecum cu situația - sunt îngrijorați de viitor, deoarece fabricele nu o să lucreze mai mult de 2-3 luni, când i-ei vor sista iarăși lucrările.

e. In luna Martie din nou au mai renunțat la exercitarea brevetului industrial vre-o 5 persoane tot din cauza impozitului prea mare si din lipsa de câștig.

f.g. Mișcări antisemite, sau religioase nu s-au produs.

h. Partid Soc. democrat nu există.-

Şeful comisariatului.-

D-Sale Domnului
Şef al Poliției de Reședință Ciuc, Mercurea-Ciuc.-

fiind faptul că au fost consemnate mii de nume proprii în limbile română, maghiară și germană, putîndu-se astfel urmări variate aspecte onomastice.

Colecția registrelor de stare civilă — Registre parohiale. Registrele parohiale de stare civilă au început a fi întocmite în Transilvania începînd din cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dar generalizarea lor și obligativitatea pentru preoți de a ține la zi registrele de născuți, căsătoriți și morți s-a impus la începutul secolului următor. Activitatea de consemnare a evenimentelor de stare civilă a fost timp de aproape trei secole o sarcină exclusivă a bisericii. Abia în anul 1895, această activitate a fost preluată de administrația laică, fiind introduse primele registre de stare civilă oficiale de stat. Un prim pas spre aceasta a fost practica solicitării de către organele de stat, a unor copii-extrase anuale de pe registrele parohiale de stare civilă, în perioada 1851—1895.

Colecția este formată din registre de stare civilă provenind de la cultele ortodox, greco-catolic, romano-catolic, unitarian, reformat, mozaic și armeano-catolic din perioada 1684—1950. Acestea conțin date privind dinamica populației din toate localitățile județului, de asemenea se pot face cercetări asupra denumirilor localităților harghitene, a evoluției ocupațiilor locuitorilor din satele și orașele județului.

Pe lîngă aceste informații de bază, multe registre conțin însemnări ale preoților privind unele evenimente de istorie locală, consemnarea unor calamități naturale, inundații, cutremure, incendii, epidemii, transcrierea unor ordine ale organelor superioare, probleme privind administrarea averilor bisericești, numele datornicilor, listele cu cei convertiți de la o religie la alta, cu cei care au făcut donații, construirea unor biserici sau repararea altora și multe alte însemnări care contribuie la mai buna cunoaștere a vieții cotidiene din localitățile pentru care au fost întocmite registrele.

Cetăţeni!

Rănile marelui războiu nu s'au vindecat încă. Mamele îşi plâng şi azi copiii. Invalizii îşi poartă şi azi durerea lor. Toată grozăvia războiului mondial este încă vie în mintea tuturor, şi totuşi . . . o seamă de oameni nesăbuiţi doresc iară războiul; nişte inconştienţi caută absurd utopia revizuirii tratatelor şi cu criminale intenţiuni doresc să împingă lumea într'un nou măcel. De ce? Pentru ambiţiuni personale şi pentru interese meschine politice.

Cetăţeni!

Toţi acei ce doresc să trăiască liniştiţi în graniţele acestei ţări ospitaliere, toţi cei cari urăsc ororile unui războiu, toţi cei ce îşi iubesc copiii şi fraţii, părinţii şi soţii, toţi cei ce sunt că dreptatea este de esenţă divină, toţi acei ce-şi doresc viaţa cinstită şi demnă în graniţele actuale ale ţării noastre, sunt rugaţi să vină **la marea întrunire cetăţenească, care se convoacă pe Duminecă, 28 Maiu ora 10 a. m. în sala „Bucureşti".**

Ţările amice: Polonia, Jugoslavia şi Cehoslovacia manifestă pentru pacea mondială, în aceiaşi zi şi 'n acelaşi fel, cu întreg poporul, care deasemenea doreşte progres în muncă pacinică. De aceea toţi cari au sentimentul de dragoste pentru ţară şi voiesc păstrarea integrităţii graniţelor ţării, vor participa la **această adunare de protestare contra intenţiunii de revizuire a tratatelor şi de respingere, cu indignare, a tendinţelor spre noui dezastre, căci un nou răsboiu este, fără îndoială, o grozavă calamitate pentru toată lumea.**

Comitetul de organizare.

Honfitársak!

A nagy háboru sebei még nem heggedtek be! Anyák még ma is siratják fiaikat! A hadirokkantak még ma is kinnal viselik fájdalmaikat. A világháboru emléke minden kegyetlenségeivel még él mindnyájunk szivében és mégis . . . egy pár meggondolatlan ember háborut akar, öntudatlanok a békeszerződések megváltoztatását keresik, ügyhogy gyilkoló szándékkal új háboruba akarják sodorni a világot. És miért? Személyes kedvtelésért és rut politikai célokért

Honfitársak!

Felhivjuk mindazokat, akik csendben akarnak élni ezen vendéglátó ország határain belül, akik egy uj háboru kegyetlenségeit utálják, mindazokat akik szeretik gyermekeiket, szüleiket, és családtársaikat, akik meg vannak győződve, hogy az igazság Isteni eredetü, akik becsületes és munkáséletet akarnak élni hazánk jelenlegi határai között, **hogy vegyenek részt a városunkban, vasárnap f. hó 28-án d. e. 11 órakor, a „Bukarest" szálló mozitermében megtartandó nagy népgyülésen.**

[illegible] **résztvesznek a május 28-iki népgyülésen, amely tiltakozó gyülés lesz a békeszerződések módositásának intenciója ellen és azon igyekezetek ellen, amelyek ujabb szerencsétlenségbe sodornák az emberiséget, mert, egy uj háboru kétségkivül rettenetes csapás volna mindenkire.**

A szervező bizottság.

1933. Chemarea lansată de locuitorii din Odorhei spre a participa la o manifestaţie antirevizionistă.

Colecţia achiziţii şi donaţii s-a constituit din documente achiziţionate de la diferiţi cetăţeni din judeţ sau din alte localităţi ale ţării.

Majoritatea documentelor sînt diplome de înnobilare ale unor locuitori din fostele scaune Ciuc şi Odorhei, scrise pe pergament. Dintre acestea amintim diploma cu blazon, acordată de către împăratul Rudolf al II-lea la 11 aprilie 1578 la Bratislava, cea emisă de principele Gabriel Báthory la 1 iunie 1612 la Sibiu, precum

şi cele două diplome emise de Gabriel Bethlen la Košice la 25 mai 1621 şi respectiv 10 martie 1622.

Din cadrul colecţiei se remarcă scrisoarea trimisă din Turda la 18 iulie 1890 de către dr. Ioan Raţiu, preşedintele Partidului Naţional Român din Transilvania, locuitorilor din Subcetate—Mureş, în care acceptă cererea lor de a le fi apărător în calitate de avocat în procesele urbariale. Este cunoscut faptul că, cel ce a susţinut că „existenţa unui popor nu se discută, ci se afirmă", a fost un apărător înflăcărat, al ţărănimii române asuprite de pe Valea Superioară a Mureşului, în procesele în care „judecătoriile urbariale" dezbăteau procesele privind clarificarea situaţiei juridice a pămînturilor alodiale şi urbariale, ca urmare a desfiinţării relaţiilor feudale.

Un alt document din colecţie din anul 1884 se referă la situaţia şcolilor confesionale româneşti de pe Valea Mureşului Superior din localităţile Filpea, Subcetate şi Sărmaş.

Declaraţia soţiei poetului revoluţionar maghiar Petöfi Sándor — aflată în colecţie în original — dată la Pesta în anul 1850 aduce o serie de elemente interesante privind împrejurările în care a dispărut pe cîmpul de luptă poetul Petöfi Sándor, la Albeşti la 31 iulie 1849.

Unele documente se referă la activitatea Salinei din Praid la sfîrşitul secolului al XVII-lea, la circulaţia proprietăţilor agricole, la delimitarea hotarelor unor localităţi.

Colecţia de sigilii a Muzeului din Cristuru-Secuiesc se compune din sigilii aplicate în ceară sau timbrate, decupate de pe documentul original pe care au fost aplicate. Cel mai vechi sigiliu din colecţie, este cel al oraşului Baia Mare provenind din anul 1483. Din totalul de 1303 sigilii, o bună parte sînt sigilii imperiale regale, princiare şi voievodale. Dintre acestea amintim pe cele ale împăraţilor Leopold (1696), Carol al II-lea (1712), Maria Tereza,

1935. Un grup de ţărani arestaţi în timpul răscoalei ţăranilor români şi maghiari de pe Valea Ghimeşului (1934).

Iosif al II-lea, apoi cele ale principilor Gabriel Báthory, Gabriel Bethlen, Mihai Apafi, Gheorghe Rackoczi I şi II, precum şi cîteva sigilii ale voievodului Grigore Ghica din anul 1672.

Dintre sigiliile orăşeneşti amintim pe cele ale oraşelor Bistriţa din 1545, Braşov din 1614, Prejmer 1638, Sibiu 1587, precum şi cele ale oraşelor Odorhei 1757, Vlăhiţa 1803, Miercurea Ciuc 1837 şi al comunei Căpîlniţa din 1803.

Urmează apoi o serie de sigilii aparţinînd unor autorităţi laice sau ecleziastice din Transilvania, Ungaria, Germania şi Cehoslovacia. În final colecţia numără 553 de sigilii personale care au aparţinut unor dregători cu înalte funcţii în ierarhia vremii sau unor umili anonimi, investiţi cu dreptul de a poseda sigiliu personal.

Colecţia este un bogat izvor de studiu pentru arta heraldicii, a miniaturisticii, oferind specialiştilor o bogată şi variată bază de cercetare.

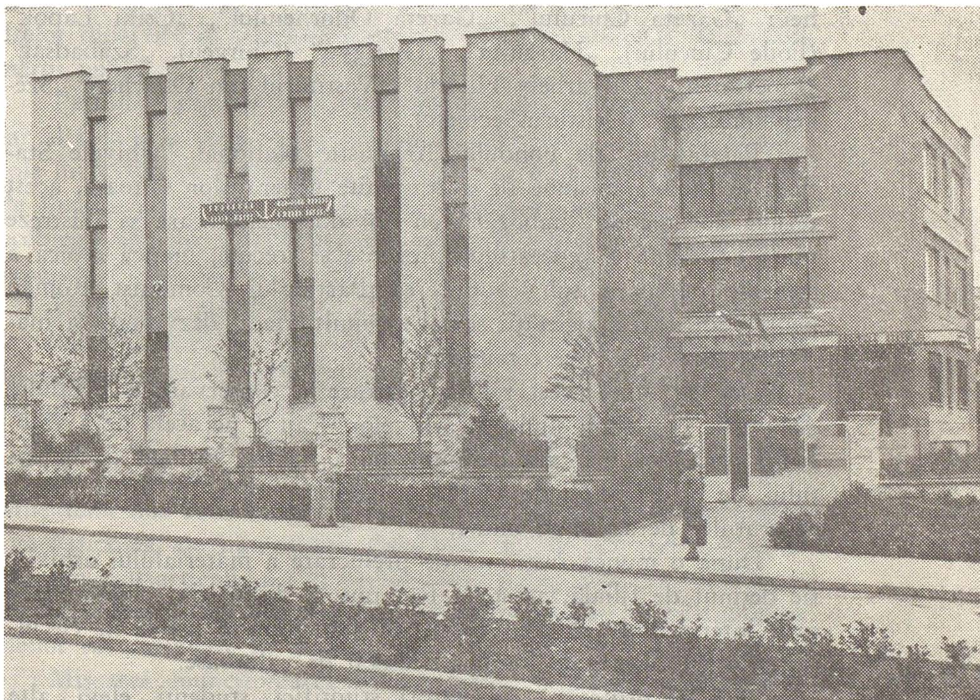
Colecţia dr. Antal Emeric cuprinde o serie de documente referitoare la activitatea unor instituţii de învăţămînt din Transilvania dintre care amintim Şcoala primară din Blaj, Gimnaziul din Blaj, Gimnaziul ziariştilor din Cluj, Gimnaziul romano-catolic din Alba-Iulia, Liceul romano-catolic din Miercurea Ciuc. În final colecţia mai cuprinde documente privind viaţa socială şi economică din fostele scaune Odorhei şi Ciuc, precum şi un grupaj de ziare de la începutul secolului al XX-lea.

Din prima categorie de documente şcolare, remarcăm în mod deosebit un document datat la Blaj la 11 septembrie 1792, întocmit de către Gheorghe Şincai, directorul învăţămîntului unit românesc din Transilvania. Este vorba de o statistică de sfîrşit de an şcolar conţinînd numele profesorilor care au predat în acel an şcolar la Şcoala primară românească din Blaj, precum şi cifra totală a elevilor, care se ridică la 183. Documentul este validat cu semnătura autografă a lui Şincai şi cu sigiliul său, aplicat în ceară roşie.

Alte două documente provenind din anii 1834—1835, poartă semnătura unui alt ilustru cărturar ardelean, l-am numit pe Timotei Cipariu şi sînt tabele (cataloage) cu cei care au frecventat cursurile de filosofie în anul şcolar 1834—1835 la Gimnaziul românesc din Blaj. Alături de semnătura lui Timotei Cipariu, le găsim pe cele ale altor doi profesori ai gimnaziului, Nicolae Marcu şi Ioan Rus.

Biblioteca documentară

Alături de bogatul fond arhivistic, filiala deţine şi o bibliotecă documentară, care este un preţios ajutor pentru cercetătorii care studiază documentul de arhivă.

Sediul Filialei Arhivelor Statului judeţul Harghita.

Fondul de carte este compus din peste 2400 de titluri, majoritatea lucrări din domeniul istoriei, dreptului, etnografiei şi a ştiinţelor auxiliare ale istoriei.

Cele mai vechi lucrări din biblioteca documentară datează de la mijlocul secolului al XVIII-lea. An de an, fondul de carte şi de publicaţii se îmbogăţeşte cu noi şi valoroase lucrări. De asemenea, pe baza schimburilor pe care le realizează Direcţia Generală a Arhivelor Statului cu instituţii similare de peste hotare, fondul bibliotecii se îmbogăţeşte cu noi lucrări de specialitate.

Dintre cele aproape 1000 de titluri de publicaţii, amintim colecţiile unor ziare care au apărut în fostele judeţe Ciuc şi Odor-

hei: „Gazeta Ciucului", „Gazeta Odorheiului", „Csiki Lapok" (Foile Ciucului), „Harghita", „Gyergyo" (Giurgeu), „Szabadsag" (Libertatea), „Udvarhely Hirado" (Vestitorul din Odorhei), „Székelykeresztur" (Cristuru-Secuiesc).

Păstrătoare ale Fondului Arhivistic Național, Arhivele Statului au nobila misiune de a transmite generațiilor viitoare, acest tezaur documentar, îmbogățit cu noi documente care să ilustreze viața cotidiană a generațiilor prezente și trecute, munca eroică a maselor populare sub conducerea Partidului Comunist Român pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

Dar pe lîngă acest rol de păstrare și conservare a Fondului Arhivistic Național, slujitorii arhivelor îl au și pe acela de a valorifica baza documentară deținută, de a facilita drumul documentului, de la depozitul de arhivă în circuitul științific, în conștiința generațiilor de azi și de mîine.

După o muncă susținută de prelucrare a materialului arhivistic deținut de filială, acesta a fost pus la dispoziția cercetătorilor prin intermediul sălii de studiu, introducîndu-se astfel în circuitul științific o serie de fonduri deosebit de valoroase.

Zeci de profesori, cercetători științifici, studenți, elevi, alte categorii de oameni ai muncii au trecut pragul filialei, consultînd de-a lungul anilor mii de documente, activitate în urma căreia au fost elaborate teze de doctorat, lucrări pentru obținerea licenței în istorie, drept, științe economice, filologice, articole și studii care au văzut lumina tiparului în publicații de specialitate sau în presă, comunicări și referate susținute cu ocazia unor manifestări științifice de prestigiu.

Arhiviștii filialei au contribuit la valorificarea științifică a bazei documentare prin diverse modalități.

Astfel în cinstea gloriosului centenar al cuceririi Independenței de stat a României, Consiliul de Educație Politică și Cultură Socialistă împreună cu Filiala Harghita a Arhivelor Statului au editat un set de documente intitulat „Independența — năzuință

milenară a poporului român“, deosebit de bine primit, util cadrelor didactice în procesul instructiv-educativ, solicitat de un numeros public.

Pe linia valorificării științifice superioare a fondului documentar al filialei au fost elaborate și publicate o serie de studii și articole în reviste de specialitate, abordîndu-se o problematică diversă. Pe lîngă aspecte ale istoriei locale harghitene au fost abordate și probleme de practică și teorie arhivistică, materializîndu-se astfel experiența arhivistică acumulată de-a lungul anilor.

Unul din momentele cruciale ale istoriei noastre naționale, revoluția de la 1821 condusă de către Tudor Vladimirescu, a avut un puternic ecou în Transilvania. Acest fapt este prezentat în articolul „Ecoul evenimentelor revoluționare românești din 1821 în Scaunele Ciuc și Giurgeu“, scoțîndu-se în evidență neliniștea autorităților habsburgice, care supravegheau cu înfrigurare mersul evenimentelor din Țara Românească și Moldova, precum și implicațiile internaționale ale pătrunderii armatelor turcești în țările române. Pe parcursul articolului sînt prezentate pe larg măsurile luate pentru preîntîmpinarea eventualelor mișcări populare și pătrunderea ideilor revoluționare în imperiu.

Mișcarea muncitorească din perioada interbelică, activitatea Partidului Comunist Român este tratată într-o serie de articole, din care amintim „Contribuții documentare la cunoașterea grevei din 1925 a muncitorilor forestieri din orașul Gheorgheni“ în care sînt prezentate o serie de documente inedite privind puternica grevă din 1925 care a cuprins toate fabricile de cherestea din Gheorgheni, scoțîndu-se în evidență rolul organizațiilor sindicale conduse de către Partidul Comunist Român în conducerea și organizarea grevei, precum și articolul „Date privind procesul intentat răsculaților din Valea Ghimeșului“ însoțit de o serie de documente păstrate în depozitele filialei, în care este abordată răscoala țăranilor români și maghiari de la Valea Ghimeșului din anul 1934, condusă și organizată de către Partidul Comunist Român, precum și procesul intentat celor arestați cu această ocazie.

Problemele de arhivistică şi de istoria instituţiilor au fost abordate în lucrarea „Organizarea şi funcţionarea Scaunului secuiesc Ciuc. Arhiva creată", în care se face un istoric al Scaunului Ciuc precum şi o prezentare a importanţei documentare a arhivei create de această instituţie cu complexe funcţii administrative ,economice, politice, juridice şi militare.

În presa locală, în cele două cotidiene „Informaţia Harghitei" şi „Harghita" care apar în limbile română şi maghiară au fost publicate zeci de articole, bazate pe documente mai puţin cunoscute din fondurile filialei. Dintre acestea amintim pe cele publicate sub genericul „Din tezaurul arhivelor harghitene", serialul de zece articole „Borsecul şi apele sale minerale în documentele vremii", „Fonduri şi colecţii arhivistice harghitene", iar în limba maghiară cele publicate la rubrica „Buvár".

Aniversarea unor evenimente de seamă din istoria patriei şi a Partidului Comunist Român au fost marcate prin organizarea de către filială sau în colaborare cu alte instituţii de profil din judeţ, a unor sesiuni de referate şi comunicări sau simpozioane, la care au luat parte profesori de ştiinţe sociale, elevi, un numeros public iubitor de istorie şi adevăr.

De asemenea au fost organizate o serie de apreciate expoziţii documentare la sediul filialei, care au fost apoi itinerate în diferite localităţi din judeţ.

O altă modalitate de valorificare a fondului documentar al filialei o constituie colaborarea cu Studioul teritorial de radio Tîrgu-Mureş la realizarea unor emisiuni sub genericul „Mărturii prin vreme", în care a fost abordată o problematică majoră a istoriei naţionale şi anume permanenţa legăturilor economice, sociale şi politice dintre ţările române.

Integrîndu-se în categoria instituţiilor cultural-ştiinţifice de largă angajare socială, Arhivele Statului contribuie la transpunerea în viaţă a indicaţiilor şi îndemnurilor preşedintelui republicii, secretarul general al Partidului Comunist Român tovarăşul Nicolae Ceauşescu, adresate tuturor celor care slujesc ştiinţa, cultura şi arta,

de a se apleca asupra izvorului veşnic viu, istoria unică şi unitară a naţiunii române, în drumul său eroic spre făurirea noii orînduiri socialiste.

Prin manifestările ştiinţifice organizate, prin diferite alte modalităţi de valorificare a bazei documentare instituţia arhivelor devine un important factor de educare a tinerei generaţii, reliefînd pildele şi faptele înaintaşilor consemnate în cronici şi hrisoave, în alte documente scrise sau tipărite.

Lecţiile de istorie ţinute în lăcaşul arhivelor, în prezenţa izvorului istoric, fac să vibreze inimile tinerei generaţii.

Continuînd tradiţiile înaintaşilor, slujitorii arhivelor harghitene se străduiesc să răspundă sarcinilor impuse de necesitatea trecerii la o nouă calitate a muncii, să transmită generaţiilor viitoare o bază documentară mai bogată şi mai diversificată.

RÉSUMÉ

Vieux territoire roumain, le département de Harghita connaît les premières attestations dès le moyen paléolithique. La population de cette région s'est impliqué dans les principaux événements qui ont marqué l'histoire de notre peuple. L'ouvrage s'adresse au grand public à ceux qui aiment l'histoire et la verité.

Dans la première partie on fait un bref historique du département, qui a été habité depuis longtemps par une population roumaine, sédentaire et nombreuse. A côté des Roumains, sur ces territoires se sont fixés les Szeklers, une population qui avait un rôle militaire de défendre les frontières du royaume hongrois. On met en évidence les principaux événements de l'histoire de Harghita, impliquée dans l'histoire de notre patrie, et aussi les constantes liaisons économiques, sociales et politiques établies entre les trois pays roumains au long des années.

On parle ensuite de l'histoire des Archives de Harghita, depuis des temps immémoriaux et jusqu'à nos jours, alors que grâce au soin du parti et de notre état on a construit une vraie maison des archives. Au fil des années, les archivistes de Harghita ont déployé un travail assidu pour ramasser, conserver et pour interpréter scientifiquement le riche fond archivistique, qui illustrent plus de quatre siècle d'histoire de Harghita, en introduisant dans le circuit scientifique une série de fonds et de collections d'une grande valeur.

La dernière partie de l'ouvrage est consacrée à la présentation des principaux fonds et collections archivistiques conservés par la Filiale des Archives de l'Etat de Harghita. A chaque fond se présente un bref historique de l'institution créatrice, ainsi que de l'archive créee puis on présente la valeur des documents compris dans les fonds ou les collections archivistiques.

L'ouvrage se veut une invitation adressée aux spécialistes de visiter les Archives de Harghita, d'étudier les sources des archives conservées avec soin par ceux qui sont au service des archives, d'écrire de nouvelles pages de l'histoire de ces régions où depuis des siècles des générations de précurseurs, Roumains et Hongrois (Magyars) ont vécu, ont travaillé et ont lutté ensemble pour une vie meilleure.

Tiparul executat la I. P. „13 Decembrie 1918", sub comanda nr. 2/110.

Lei 6

